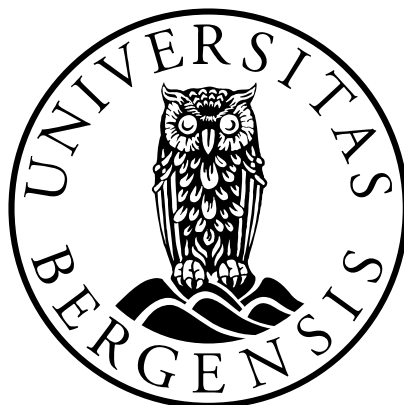

Innløsning av aksjer i et 50/50-selskap på
bakgrunn av «alvorlig og varig
motsetningsforhold mellom aksjonærene»
etter aksjeloven § 4-24

Kandidatnummer: 71

Antall ord: 13 149

JUS399 Masteroppgave
Det juridiske fakultet

UNIVERSITETET I BERGEN

10. desember 2019

Innholdsfortegnelse

Innholdsfortegnelse	1
1 Innledning.....	2
1.1 Tema og problemstilling.....	2
1.2 Særlige utfordringer i 50/50-selskaper	3
1.3 Rettslig kontekst og historikk	4
1.4 Avgrensninger	5
1.5 Videre fremstilling.....	6
2 Legislative hensyn bak innløsningsregelen.....	7
2.1 Prinsippet om likhet.....	7
2.2 Prinsippet om flertallsbeslutninger	7
2.3 Selskapsinteressen	8
2.4 En avveining av interesser	9
3 Generelt om innløsning etter aksjeloven § 4-24.....	11
4 Hva slags motsetningsforhold kan begrunne innløsning av aksjer i et 50/50-selskap? ...	12
4.1 Hva kan utgjøre et «alvorlig [...] motsetningsforhold» mellom to aksjonærer som eier 50 prosent hver?	12
4.2 Hva kan utgjøre et «varig motsetningsforhold» mellom to aksjonærer som eier 50 prosent hver?	19
4.3 Hvor tett knyttet til driften av selskapet må motsetningsforholdet være?.....	22
4.4 Grunnvilkåret «tungtveiende grunner».....	30
5 Hvilke forhold kan begrense retten til innløsning i 50/50-selskap etter aksjeloven § 4-24? 33	
5.1 Utgangspunkt.....	33
5.2 Hva kan føre til «vesentlig skade for selskapets virksomhet»?.....	33
5.3 Hva kan «for øvrig virke urimelig» overfor et 50/50- selskap?	35
6 Avsluttende betraktninger om adgangen til å kreve innløsning i 50/50-selskap.....	38
Kilder.....	41

1 Innledning

1.1 Tema og problemstilling

Avhandlingen omhandler aksjelovens regel om innløsning av aksjer i aksjeselskap. Fremstillingen behandler innløsning i aksjeselskaper med to aksjonærer som eier halvparten av aksjene hver, og hvor det har oppstått vedvarende motsetningsforhold mellom disse to som hemmer driften av selskapet. Såkalte 50/50-selskaper gir opphav til en rekke spesielle utfordringer.¹

Aksjer er i utgangspunktet fritt omsettelige, og deltakere som ønsker å tre ut av et aksjeselskap eller allmennaksjeselskap, gjør dette gjennom å avhende aksjene sine.² Aksjonærene avgjør da selv om og eventuelt når de ønsker å tre ut av selskapet. For selskaper med børsnoterte aksjer er salg normalt ikke et problem, da aksjene kan selges gjennom børsens handelssystem.³ I øvrige aksjeselskaper kan det imidlertid være betraktelig vanskeligere å finne en kjøper som er villig til å betale en realistisk pris for aksjene.⁴ Dersom det oppstår en konflikt mellom aksjonærene, kan dette føre til at aksjonærene blir låst i et selskap som de ikke lenger ønsker å eie aksjer i. Slik situasjon kan være særlig aktuell hvor det er to aksjonærer som eier like store andeler i et aksjeselskap, da det vil være vanskelig å finne en kjøper som er interessert i å tre inn i et selskap med slik aksjefordeling.

Mellom profesjonelle parter inngås ofte en aksjonæravtale med regulering av hvordan en eventuell konflikt mellom aksjonærene skal løses. På den måten har aksjonærene en forhåndsavtalt løsning som passer partenes forutsetninger om det skulle oppstå behov for å komme seg ut av aksjonærforholdet. Det er imidlertid ikke alltid at aksjonærene har inngått aksjonæravtale som regulerer hvordan konflikt og uenighet mellom aksjonærene skal håndteres. Avhandlingen tar utgangspunkt i situasjonen hvor løsning av konflikt mellom aksjonærene ikke er regulert i en aksjonæravtale, noe som gjør at aksjonærene er henvist aksjelovens løsninger.

Aksjeloven § 4-24 regulerer adgangen for en aksjeeier til å kreve innløsning av sine aksjer. Bestemmelsen er et unntak fra hovedregelen om at utreden skjer ved salg. Av aksjeloven § 4-

¹ Se punkt 1.2.

² Lov 13. juni 1997 nr. 44 om aksjeselskaper (aksjeloven) § 4-15.

³ NOU 1996: 3 Ny aksjelovgivning s. 27.

⁴ NOU 1996: 3 Ny aksjelovgivning s. 73.

24 (1) nr. 3 følger blant annet at en aksjonær kan kreve aksjene sine innløst om det har oppstått et «alvorlig og varig motsetningsforhold» mellom aksjonærene, forutsatt at de nærmere vilkårene i aksjeloven § 4-24 er oppfylt.⁵ Innløsning innebærer at aksjonær trer ut av selskapet med den virkning at selskapet tvinges til å erverve egne aksjer.

1.2 Særlige utfordringer i 50/50-selskaper

En sentral årsak til at det er inntatt unntak fra hovedregelen om salg av aksjene, er at aksjeselskaper ofte har en mindre eierkrets, noe som fordrer godt samarbeid mellom aksjonærene og aktiv styring av selskapet.⁶ Selskaper med to aksjonærer som eier like store andeler av aksjene i selskapet (50/50-selskap) er i kjernen av en slik problemstilling. Hvor aksjonærene ikke blir enige ved generalforsamling eller i styret, blir spørsmålet avgjort ved møteleders dobbeltstemme, jf. henholdsvis aksjeloven §§ 5-17 (1) og 6-25 (1). Typisk er da at begge aksjonærer ønsker å være møteleder for å tilegne seg kompetanse til å avgjøre det aktuelle spørsmålet. Hvor det ikke oppnås enighet om møteleder, velges møteleder ved loddrekning, jf. aksjeloven § 6-26 (2). Aksjonæren som ikke får sin vilje i loddrekningen, kan imidlertid kreve at generalforsamlingen behandler spørsmålet på nytt, jf. aksjeloven § 5-11. Situasjonen blir da nærmest en «parodi på et samarbeidsselskap.»⁷

I mange tilfeller er det også en personlig relasjon mellom de to personene som ønsker å starte et aksjeselskap sammen. Dette gjør at spennet av konflikter som kan oppstå mellom aksjonærene, strekker seg fra driftsrelaterte uenigheter til motsetningsforhold av mer personlig eller privat karakter. Dermed kan også motsetningsforhold som er mer perifert knyttet til selskapet, få vesentlig betydning for styringen av selskapet. Dette aktualiserer rekkevidden av og terskelen for innløsning etter aksjeloven § 4-24 i selskap med to aksjonærer som eier 50 prosent hver av aksjene.

⁵ Se punkt 3.

⁶ NOU 1996: 3 Ny aksjelovgivning s. 75.

⁷ Rt-2000-931 (Inco) s. 941-942. Her hadde det i selskapet oppstått en slik situasjon. «Alle strategiske avgjørelser i Inco er derved blitt vanskeliggjort i betydelig grad. Foruten inhabilitetsproblemer har stemmelikheten, som er helt forutsigbar i et 50/50-selskap hvor aksjeeierne står steilt mot hverandre, medført at aksjelovens ekstraordinære saksbehandlingsregler med styreformannens dobbeltstemme, rett til å kreve ekstraordinær generalforsamling for å overprøve styrevedtaket, loddrekning ved valg av møteleder, hvis dobbeltstemme igjen blir avgjørende osv., er blitt utnyttet for det de er verd, slik at Inco nærmest er blitt en parodi på et samarbeidsselskap.»

1.3 Rettslig kontekst og historikk

Innløsning av aksjer på bakgrunn av motsetningsforhold mellom aksjonærene var en nydannelse i aksjeloven 1997.⁸ I tidligere lovgivning var det åpnet for oppløsning av selskapet og innløsning av aksjer ved mislighold eller misbruk.⁹ Lovgivningen åpnet derimot ikke for oppløsning eller innløsning som var begrunnet i motsetningsforhold mellom aksjonærene.

Problemstillingen var imidlertid ikke ukjent. Det fremgår av forarbeidene til aksjeloven 1976 § 13-3 at videre lovfesting av oppløsning og innløsning ble vurdert. Departementet viste til at det er tvilsomt om foreslått formuleringen er dekkende for alle de tilfeller hvor sterke grunner tilsier oppløsning av selskapet eller innløsning av aksjene.¹⁰

«Det tenkes i denne forbindelse på de tilfeller hvor det mellom to hovedaksjeeiere er oppstått et personlig motsetningsforhold som umuliggjør et samarbeid. Det spørsmål som oppstår i denne forbindelse, er om den foreslåtte lovtekst bør utvides til å omfatte disse tilfeller, eller om de tilfeller som kanskje ikke dekkes kan finne sin løsning etter alminnelige rettsgrunnsetninger o.l.»¹¹

Departementet besluttet at det var tilstrekkelig å vise til alminnelige rettsgrunnsetninger, og lovutkastet til aksjeloven 1976 ble på denne bakgrunn ikke endret.¹²

Adgangen til innløsning ved fastlåste konflikter etter alminnelige rettsgrunnsetninger er ikke nærmere klarlagt i praksis.¹³ Departementet uttaler i forarbeidene til den nye aksjeloven at det «etter gjeldende rett er uklart om en aksjeeier har rett til å kreve innløsning etter alminnelige rettsgrunnsetninger» og departementet besluttet på denne bakgrunn å følge opp utvalgets forslag om å lovfeste adgang til innløsning på bakgrunn av motsetningsforhold mellom partene.¹⁴ Grensen til alminnelige rettsgrunnsetninger er fremdeles uklar.¹⁵

⁸ NOU 1996: 3 Ny aksjelovgivning s. 75.

⁹ Lov 4. juni 1976 nr. 59 om aksjeselskaper § 13-3.

¹⁰ Ot.prp. nr. 19 (1974–1975) Om lov om aksjeselskaper, s. 195.

¹¹ Ot.prp. nr. 19 (1974–1975) Om lov om aksjeselskaper, s. 195.

¹² Ot.prp. nr. 19 (1974–1975) Om lov om aksjeselskaper, s. 195.

¹³ Ot.prp. nr. 23 (1996-97) Om lov om aksjeselskaper (aksjeloven) og lov om allmennaksjeselskaper (allmennaksjeloven) s. 108.

¹⁴ Ot.prp. nr. 23 (1996-97) Om lov om aksjeselskaper (aksjeloven) og lov om allmennaksjeselskaper (allmennaksjeloven) s. 108.

¹⁵ Aarbakke (2017) s. 308 «Den formulering lovbestemmelsen har i gjeldende lov, overflødiggjør ikke anvendelse av alminnelige rettsgrunnsetninger»; Samme i Andenæs (2017) s. 246; Bråthen (1999) s. 100-101 uttaler at spørsmålet ikke er opplagt.

1.4 Avgrensninger

Avhandlingen konsentreres rundt grunnvilkårene for innløsning i aksjeloven § 4-24 (1) og (2). Følgelig behandles ikke aksjeloven § 4-24 (3) og (4) om hvordan innløsning faktisk gjennomføres og hvordan prisen for aksjene skal fastsettes. Dette ville gi en for vidtgående fremstilling.

Av aksjeloven § 4-24 (2) følger videre at krav om innløsning er avskåret dersom selskapet utpeker en annen som er villig til å overta aksjene for tilsvarende pris. I et slikt tilfelle vil ikke aksjonæren lenger ha en berettiget interesse i å kreve innløsning gjennomført. Videre må søksmål om innløsning reises «innen rimelig tid». Disse vilkårene reiser ikke særlige spørsmål for innløsning i 50/50-selskap, og det avgrenses derfor mot dem i fortsettelsen.

Da avhandlingens problemstilling er vilkårene for innløsning i aksjeselskaper med to aksjonærer som eier 50 prosent hver, behandles heller ikke spørsmål om innløsning av aksjene til en minoritets- eller majoritetsaksjonær. Årsaken til det er at ivaretagelse av aksjonærminoriteter i aksjeselskapet er kjernen av aksjeloven § 4-24, og relevante problemstillinger er i stor grad gjennomgått i forarbeider og litteratur.¹⁶ En nærmere redegjørelse av innløsningskrav fra en majoritetsaksjonær ville føre til en for vidtgående fremstilling. Det fremstår heller ikke som en tilsvarende praktisk problemstilling.

Aksjeloven § 4-24 forutsetter at det er reist sak for domstolen. På den bakgrunn behandles ikke hvilke alternativer aksjonærene har for å komme til minnelig løsning på motsetningsforholdet seg imellom, herunder eksempelvis innløsning av aksjer vedtatt på generalforsamling eller fisjonering av selskapet etter forslag fra styret.

I avhandlingen vil alminnelige rettsgrunnsetninger behandles i den grad det er nødvendig for å skape et helhetlig bilde av mulighetene for innløsning ved motsetningsforhold. Innholdet i en slik ulovfestet adgang til innløsning er ikke nærmere klarlagt i praksis eller teori. Denne oppgaven tar heller ikke sikte på å utdype innholdet av en slik ulovfestet regel utover forutsetningen om at en slik adgang til innløsning eksisterer.

¹⁶ Se bla. NOU 1996: 3 Ny aksjelovgivning, punkt 8.4.2; Ot.prp. nr. 23 (1996-97) Om lov om aksjeselskaper (aksjeloven) lov om allmennaksjeselskaper (allmennaksjeloven) punkt 10.2.

1.5 Videre fremstilling

I det videre vil de sentrale hensynene bak en innløsningsregel presenteres i punkt 2. Hensikten er å skape en bakgrunn for de relevante problemstillingene ved innløsning. Etter dette tar avhandlingen i punkt 3 til 4 sikte på å klargjøre innholdet i aksjeloven § 4-24 (1) nr. 3 ved innløsning i 50/50-selskap. Etter dette vil det i punkt 5 redegjøres for hvordan begrensningene i aksjeloven § 4-24 (2) gjør seg gjeldende. De sentrale kildene i det videre er lovtekst, forarbeider, rettspraksis og juridisk teori.

Spørsmålet om innløsning etter aksjeloven § 4-24 (1) nr. 3 har ikke vært behandlet av Høyesterett. Dette gjør at underrettspraksis har en noe mer fremtredende plass i rettskildebildet. Avgjørelser fra tingrettene og lagmannsrettene har i utgangspunktet betraktelig mindre rettskildemessig vekt enn avgjørelser fra Høyesterett, men er likevel egnet til å belyse hva som er gjeldende rett på området når Høyesterett ikke har vurdert spørsmålet.¹⁷ Særlig gjelder dette hvor det er grundige gjennomganger av litteratur og forarbeider i avgjørelsene.

Det vil også gjøres bruk av rettspraksis fra Høyesterett om oppløsning og samt innløsning etter de øvrige alternativene i aksjeloven § 4-24 (1). Disse avgjørelsene er egnet til å belyse aktuelle motsetningsforhold hvor domstolen anser det påtrengende å finne løsning på situasjonen.

I punkt 6 foretas en nærmere vurdering av hvordan lovgivningen ivaretar relevante hensyn ved konflikt mellom to likeverdige aksjonærer, og om gjeldende rett etter aksjeloven § 4-24 gir en god løsning.

¹⁷ Andenæs (2009) s. 96.

2 Legislative hensyn bak innløsningsregelen

2.1 Prinsippet om likhet

Innløsning reiser spørsmål knyttet til grunnleggende hensyn i aksjeselskapsretten.

Aksjelovgivningen bygger på et likhetsprinsipp. Dette fremgår av aksjeloven § 4-1 om at «alle aksjer gir lik rett i selskapet» og dels av aksjeloven § 5-21 om at generalforsamlingen ikke har kompetanse til å treffe beslutning som er «egnet til å gi visse aksjeeiere eller andre en urimelig fordel på andre aksjeeieres eller selskapets bekostning».

Kjernen av likhetsprinsippet er at hver aksje gir samme rett i aksjeselskapet med mindre annet er bestemt.¹⁸ Når aksjeloven § 4-24 åpner for at en aksjonær kan kreve innløsning av sine aksjer, innebærer det at disse aksjene gir tilgang til likviditet i selskapet som de øvrige aksjonær ikke får ved sine aksjer. I 50/50-selskap fører innløsning til at den ene aksjeeieren får direkte tilgang til halvparten av selskapets kapital.

I forarbeidene til aksjeloven § 4-24 trekkes frem at «En side av likhetsgrunnsetningen er at alle aksjeeiere har lik rett til selskapets kapital, og at en aksjeeier som hovedregel ikke behøver å finne seg i at en utbetaling fra selskapet kanaliseres til en bestemt aksjeeier».¹⁹

Likhetsgrunnsetningen er imidlertid ikke absolutt, og aksjonærene er bare beskyttet mot den usaklige forskjellsbehandlingen.²⁰ I forarbeidene vises til at bakgrunnen for krav om utløsning ofte vil være konflikter med tilhørende ødeleggende maktkamper, og at det da av hensyn til selskapet og dets virksomhet er påtrengende å finne akseptable mellomløsninger.²¹

2.2 Prinsippet om flertallsbeslutninger

Videre er et grunnleggende prinsipp i aksjeselskapsretten at beslutninger treffes ved flertallsvedtak, jf. aksjeloven § 5-17 (1). Prinsippet er egnet til å håndtere uenighet og samarbeidskonflikter. Denne forutsetningen er akseptert av aksjonærene ved å delta i selskapet.²² I selskaper med to aksjonærer som eier like store andeler, forutsetter imidlertid flertallsprinsippet at partene blir enige. Hvor samarbeidet mellom partene har brutt sammen,

¹⁸ Woxholth (2018) s. 77.

¹⁹ NOU 1996: 3 Ny aksjelovgivning s. 76.

²⁰ Woxholth (2018) s. 78.

²¹ NOU 1996: 3 Ny aksjelovgivning s. 76.

²² Høivik (2006) s. 134.

fører derimot flertallsprinsippet til en låst og forverret situasjon i selskapet.²³ Dette ivaretar verken hensynet til effektiv drift av selskapet eller aksjonærene i selskapet.²⁴

Denne virkningen av flertallsprinsippet i 50/50-selskap, gjør det påtrengende å finne en løsning som sørger for at det er mulig å styre selskapet på en hensiktsmessig måte. Ved dyptgripende konflikt som aksjonærene ikke løser på minnelig måte, vil et alternativ være å reise krav om innløsning. På den måten får gjenværende aksjonær fullstendig kontroll over aksjepostene i selskapet og kan styre driften av aksjeselskapet slik han eller hun anser mest fornuftig, mens aksjonær som krever innløsning får realisert den underliggende verdi av aksjene sine.

2.3 Selskapsinteressen

Betegnelsen selskapsinteressen er vid og omfatter en rekke interesser knyttet til aksjeselskapet. I HR-2018-570-A viser Høyesterett til at et aksjeselskap naturligvis skal ivareta hensynet til aksjonær, men også har ansvar for de ansatte, selskapets medkontrahtenter og kreditorer, samt ansvar for oppfyllelse av andre forpliktelser selskapet måtte ha overfor samfunnet og omgivelsene for øvrig.²⁵

Først kan hensynet til aksjonærene trekkes frem. Aksjeeierfellesskapets underliggende formål er normalt å oppnå størst mulig økonomisk avkastning på selskapets kapital for eierne.²⁶ Dette betegnes som vinningsformålet, som fremgår forutsetningsvis av aksjeloven §§ 2-2 (2) og 1-1 (3) nr. 2. I forarbeidene til ny aksjelov er det vurdert eksplisitt angivelse av vinningsformålet, men utvalget antar at dette allerede fremgår tilstrekkelig tydelig av aksjelovene.²⁷

Hvor samarbeidet mellom to aksjonærer som eier 50 prosent hver av aksjene bryter sammen, kan det føre til at formålet om økonomisk vinning blir helt eller delvis tilsidesatt. Dette gjelder særlig om selskapet blir handlingslammet uten utsikt til bedring som følge av motsetningsforholdet dem imellom.²⁸ At selskapet ikke styres på en hensiktsmessig måte er verken i aksjonærenes eller selskapets interesse. Eksempel på dette er Rt-1960-1345 (Rocstock). Spørsmålet vedrørte oppløsning på ulovfestet grunnlag av et ansvarlig selskap

²³ Høivik (2006) s. 134.

²⁴ Se eksempelvis Rt-2000-931 (Inco) s. 941.

²⁵ HR-2018-570-A avsnitt 41.

²⁶ Høivik (2006) s. 151.

²⁷ NOU 2016: 22 Aksjelovgivning for økt verdiskaping s. 52.

²⁸ Høivik (2006) s. 151.

som to brødre eide sammen med like store andeler. Høyesterett viste til at fortsatt styring av firmaet på samme måte som før «må bety en alvorlig fare for at dets gjenværende økonomiske ressurser kan gå tapt».²⁹

Selv om innløsning kan fremstå påtrengende for å finne en løsning i selskapet, er ikke innløsning av en aksjonær som eier 50 prosent av aksjene uproblematisk. Innløsning vil da innebærer en halvering av selskapets kapital og videre drift med redusert likviditet kan bli særlig utfordrende.

Denne reduksjonen i selskapets aksjekapital kan videre få konsekvenser for øvrige interesser i selskapet, herunder ansatte, medkontrahenter til selskapet og kreditorer i selskapet. Det er klart at det er gunstig for de ansatte at selskapet drives på en økonomisk hensiktsmessig måte. Ivaretagelse av vinningsformålet og effektiv drift av selskapet, kan også bidra til å sikre arbeidsplasser og gode lønns- og arbeidsvilkår.³⁰ Motsatt kan innløsning føre til reduksjon i antall arbeidsplasser i selskapet på grunn av selskapets reduserte likviditet.

Reduksjon av selskapets kapital er videre av vesentlig betydning for kreditorer og andre medkontrahenter i aksjeselskapet. Av forarbeidene er det klart at hensynet til selskapets kreditorer er et av de grunnleggende hensyn som aksjeloven bør ivareta.³¹ Departementet mener imidlertid at kreditorer i aksjeselskapet er ivaretatt ved at innløsningsbeløp enten må dekkes ved selskapets frie egenkapital eller ved nedsettelse av aksjekapitalen. Denne begrensningen gjør at det ikke disponeres over større deler av selskapskapitalen enn det kreditorene uansett må finne seg i etter alminnelige regler.³² Dette kan samtidig innebære en vesentlig avgrensning av adgangen til å kreve innløsning for aksjonær i 50/50-selskap.³³

2.4 En avveining av interesser

Innløsningsregelen i aksjeloven § 4-24 bygger på en avveining av disse sentrale hensynene i aksjeselskapsretten.³⁴ Formålet er å ivareta interessen i at selskapet består og virksomheten

²⁹ Rt-1960-1345 (Rocstock) s. 1347.

³⁰ Jakobsen (2018) s. 18.

³¹ Ot.prp. nr. 23 (1996–1997) Om lov om aksjeselskaper (aksjeloven) og lov om allmennaksjeselskaper (allmennaksjeloven) s. 14.

³² Ot.prp. nr. 23 (1996–1997) Om lov om aksjeselskaper (aksjeloven) og lov om allmennaksjeselskaper (allmennaksjeloven) s. 108.

³³ Se punkt 5.

³⁴ Bråthen (1999) s. 89; Ot.prp. nr. 23 (1996–1997) Om lov om aksjeselskaper (aksjeloven) og lov om allmennaksjeselskaper (allmennaksjeloven) s. 106-107.

kan fortsette uten å være handlingslammet, samtidig som aksjonæren skal ivaretas ved at den reelle underliggende verdien av aksjene blir realisert. Samtidig skal ikke dette gå på bekostning av øvrige interesser i selskapet.

På denne bakgrunn er aksjeloven § 4-24 gitt en høy terskel og skal fungere som en sikkerhetsventil for å verne minoritetsaksjonær og øvrige aksjonærer i situasjoner hvor to sterke grupperinger er i et motsetningsforhold som fører til en såkalt «dead lock»-situasjon i selskapet.³⁵ Et sentralt argument mot lovfesting av innløsningsrett var at reglene kunne bli forsøkt misbrukt til å trekke kapital ut av selskapet.³⁶ I lovforberedelsen er det imidlertid lagt til grunn at dette er avhjulpet ved lovens snevre anvendelsesområde.³⁷

³⁵ NOU 1996: 3 Ny aksjelovgivning, s. 76.

³⁶ NOU 1996: 3 Ny aksjelovgivning s. 76.

³⁷ NOU 1996: 3 Ny aksjelovgivning s. 76.

3 Generelt om innløsning etter aksjeloven § 4-24

Aksjeloven § 4-24 ble på denne bakgrunn formulert til at retten etter søksmål fra en aksjeeier skal innløse aksjeeiers aksjer når «tungtveiende grunner» taler for at vedkommende gis rett til å tre ut av selskapet som følge av et av de tre alternative grunnlagene i aksjeloven § 4-24 (1) nr. 1-3 er oppfylt. Aktuelle vilkår for denne avhandlingen er aksjeloven § 4-24 (1) nr. 3 om at det har oppstått et «alvorlig og varig motsetningsforhold mellom aksjeeieren og andre aksjeeiere i selskapet vedrørende driften av selskapet». Adgangen til å kreve innløsning etter aksjeloven § 4-24 (1) er avskåret dersom innløsning vil «medføre vesentlig skade for selskapets virksomhet eller for øvrig virke urimelig overfor selskapet», jf. aksjeloven § 4-24 (2).

Krav om innløsning kan fremmes av enhver aksjonær i aksjeselskapet.³⁸ Kompetansen til å vurdere om vilkårene for innløsning etter aksjeloven § 4-24 er oppfylt er tillagt domstolene.³⁹

Det sentrale i det videre er vilkårene i aksjeloven § 4-24 (1) nr. 3 og (2). De relevante vurderingene er hvilke typer motsetningsforhold er tilstrekkelig til å overskride terskelen om «alvorlig og varig motsetningsforhold», herunder hvor alvorlige motsetningsforhold kreves for å at innløsning skal være berettiget og hvor langvarig uenighet som kreves. Videre er spørsmålet hvor tett motsetningsforholdet må være knyttet til driften av selskapet til å oppfylle vilkåret i aksjeloven § 4-24 (1) nr. 3. I tillegg må det klarlegges hvilken betydning grunnvilkåret «tungtveiende grunner» har i vurderingen av om innløsningskravet skal føre frem. Til sist reises spørsmål om hvordan begrensningene i aksjeloven § 4-24 (2) gjør seg gjeldende i 50/50-selskap.

³⁸ Aarbakke mfl. (2017) s. 306.

³⁹ Aarbakke mfl. (2017) s. 306.

4 Hva slags motsetningsforhold kan begrunne innløsning av aksjer i et 50/50-selskap?

4.1 Hva kan utgjøre et «alvorlig [...] motsetningsforhold» mellom to aksjonærer som eier 50 prosent hver?

En naturlig forståelse av «alvorlig [...] motsetningsforhold» er at aksjonærene har ulike og motstridende interesser i selskapet. Ordlyden «alvorlig» tilsier at det må være motsetningsforhold av en viss styrke og betydning. Dette innebærer en avgrensning mot mindre konflikter og uenigheter av alminnelig karakter som kan oppstå mellom to likeverdige aksjonærer i et aksjeselskap.

Nærmere veiledning for hvilke forhold som er tilstrekkelig alvorlige til at vilkåret er oppfylt, gir ordlyden imidlertid ikke. Det er heller ikke klart om motsetningsforholdet objektivt sett må være «alvorlig» eller om den subjektive opplevelsen av motsetningsforholdet som «alvorlig» er avgjørende.

Forarbeidene peker på at det med «alvorlig» i første rekke siktes til motsetningsforhold av slik «dyptgripende karakter at det ikke kan forventes at askjeeieren [sic] skal fortsette deltakerforholdet».⁴⁰ Det presiseres dermed at det er lagt til grunn en nokså høy terskel og at det skal være utfordrende for aksjonærene å fortsette deltakerforholdet. At terskelen for innløsning er høy, er i tråd med hensynet til effektivitet i selskapsdriften og at det ikke skal være kurant å kreve innløsning.

Selv om ordlyden i utgangspunktet avgrenser mot bagatellmessige uenigheter, kan slike konflikter eskalere og føre til mer dyptgripende motsetninger mellom aksjonærene. Dette var tilfellet i RG-2004-1346 (Bryn Kafé), hvor en aksjonær som representerte 33,33 prosent av aksjene krevde sin aksjepost innløst. Dette innløsningskravet førte frem etter aksjeloven § 4-24 (1) nr. 3. Uenighetene mellom aksjonærene bunnet i regnskapsførselen i selskapet, blant annet var det ikke rettidig innbetalt skattetrekk og arbeidsgiveravgift, samt at innbetaling av midler på feil konto førte til at en ansatt i kafeen kunne gjennomføre underslag på 190 000 kr. Tingretten legger til grunn at det er feil fra regnskapsførerens side som i utgangspunktet førte til uoverensstemmelser mellom aksjonærene. Ved gjennomgang av regnskapsførselen i

⁴⁰ NOU 1996: 3 Ny aksjelovgivning, s. 125

selskapet ble det ikke avdekket uregelmessigheter i noe vesentlig omfang. Etter dette oppstod det likevel videre uoverensstemmelser mellom aksjonærene om betaling av varer og tjenester, samt uenighet om saksøkers rett til innsyn i regnskapene etter han gikk ut av styret. I avgjørelsen uttaler tingretten at «retten sitter igjen med det inntrykk av at Jan Nielsen har overreagert med hensyn til de feil som ble begått». Tingretten legger samtidig til grunn at saksøkte må bære en vesentlig del av ansvaret for den utviklingen som fant sted mellom partene, da den mangelfulle regnskapsførselen burde latt seg avhjelpe ved forholdsvis enkle grep fra daglig leder og styret i selskapet. Tingretten konstaterer på denne bakgrunn at «de personlige motsetninger mellom Nielsen og ledelsen etter dette gjorde videre samarbeid tilnærmet umulig».

Saksforholdet i dommen er sammenlignbart til situasjon i 50/50-selskap, da det også i Bryn Kafé-dommen var to grupperinger av aksjonærer som stod mot hverandre, hvorav saksøker som representerte 33,33 prosent av aksjene. Ved en slik utvikling fra mangelfull regnskapsføring til videre motsetninger mellom aksjonærene i et 50/50-selskap er det nærliggende at vilkåret om «alvorlig [...] motsetningsforhold» også ville vært oppfylt. I slik situasjon vil det være minst like påtrengende å finne en løsning på motsetningsforholdet mellom aksjonærene, da videre samarbeid om effektiv drift ville bli en enda større utfordring.

Samtidig var saksøker i Bryn Kafé-dommen en minoritetsaksjonær, noe som gjorde at han kom i en underordnet posisjon i selskapet. Flertallsprinsippet innebærer at han vil ha begrenset mulighet til å påvirke driften og styringen av aksjeselskapet. I et 50/50-selskaper vil derimot aksjonærene i utgangspunktet være likestilte basert på sine aksjeposter. Dette kan tilsi at en minoritetsaksjonær er mer berettiget til å kreve innløsning hvor han ender i varig opposisjon i selskapet uten å få gehør i beslutningene som fattes.⁴¹

Det er imidlertid relevant at aksjeselskaper bestående av en minoritets- og en majoritetsaksjonær fremdeles kan styres effektivt ved flertallsvedtak. Dette er ikke tilfellet hvor det er to aksjonærer som eier like store andeler av selskapet.⁴² Selskapet kan da ende i en varig låst situasjonen. Denne virkningen av flertallsprinsippet i 50/50-selskap må anses sentral, til tross for at en vesentlig del av begrunnelsen for lovfesting av innløsningsadgang er vern av en minoritet som kommer i varig underordnet posisjon.⁴³

⁴¹ NOU 1996: 3 Ny aksjelovgivning s. 74; eksempel på slik situasjon i HR-2016-1439-A, særlig avsnitt 132-133.

⁴² Se punkt 1.2.

⁴³ Se mer i NOU 1996: 3 Ny aksjelovgivning s. 75-76.

Dommen Bryn-Kafé er illustrerende for hvordan motsetningsforhold kan utvikle seg fra mindre graverende forhold til å gjøre videre samarbeid umulig. Mellom aksjonærer som eier like store andeler av et aksjeselskap, kan det oppstå en rekke konflikter av ulik art. Et eksempel kan være driftsrelaterte uenigheter vedrørende om virksomheten skal utvides eller om det skal utbetales utbytte. Eksempel på dette er konflikten i HR-2016-1439-A (Bergshaven). Her var det utbetalt vedvarende lavt over flere år, og enkelte år ble det ikke utbetalt utbytte overhodet. Majoritetsaksjonær motsatte seg krav om utbytte på bakgrunn av forretningsstrategien i selskapet. Kravet om innløsning førte her frem etter aksjeloven § 4-24 (1) nr. 1, men det er ikke tvilsomt at situasjonen hadde ført til langvarige uenigheter mellom aksjonærene. En annen praktisk situasjon kan være at en aksjonær har brutt aksjonæravtalen. Eksempel på dette er Rt-1952-967 (Salongmøbler), hvor det i aksjonæravtalen mellom partene var det bestemt at den ene aksjonær skulle være disponent, i tillegg til å ha rett til styreplass. Denne avtalen ble misligholdt ved at vedkommende ble sagt opp som disponent og mistet plassen i styret ved en ugyldig generalforsamling. Dette førte til en rekke konflikter og uenigheter mellom partene som begrunnet at selskapet kunne kreves oppløst på ulovfestet grunnlag. Til sist kan det nevnes uenighet mellom partene som følge av mer personlige og private forhold, eksempelvis ektefeller som eier selskap sammen og senere blir separert. Dette var tilfellet i LA-2014-88605. Rettspraksis illustrerer dermed at samarbeid i aksjeselskap med mindre eierkrets kan føre til en rekke motsetningsforhold av ulik karakter.

Videre kan ordlyden av «motsetningsforhold» forstås som at det avgjørende er vurderingen av hvordan forholdet er mellom aksjonærene på domstidspunktet. Etter en slik forståelse kan også mer bagatellmessige uenigheter som fører til at samarbeidet mellom de to aksjonærene kollapser, anses tilstrekkelig til å oppfylle vilkåret om «alvorlig [...] motsetningsforhold». Ved slik tolkningen fremstår den subjektive opplevelsen av motsetningsforholdet som det sentrale. En slik tolkning synes også å være lagt til grunn i RG-2004-1346 (Bryn Kafé), hvor det er opplevelsen av motsetningsforholdet mellom partene som synes å være avgjørende, ikke hva som er utgangspunktet for konflikten.

Samtidig må vilkåret «motsetningsforhold» leses i lys av de øvrige vilkårene i aksjeloven § 4-24 (1) nr. 3, hvor det fremgår at det må være motsetningsforhold «vedrørende driften av selskapet».⁴⁴ Når det er angitt at motsetningen må være «vedrørende driften», kan det tilsi at også utgangspunktet for uenighet og konflikt mellom partene er vesentlig. Til tross for dette

⁴⁴ Se punkt 4.3.

har det i praksis blitt lagt varierende vekt på hva som er grunnlaget for det oppstår et motsetningsforhold mellom aksjonærene.

I LF-2018-87963 førte ikke krav om innløsning etter aksjeloven § 4-24 (1) nr. 3 frem. I avgjørelsen vises til nevnte forarbeider om at det må være motsetningsforhold av dyptgripende karakter. Videre påpeker lagmannsretten at den sentrale vurderingen av «alvorlig og varig motsetningsforhold» er hvor dyptgripende motsetningen er, om det kan forventes at saksøker skal fortsette som aksjonær, om det gjelder enkelte hendelser eller noe mer, hvor lang tid motsetningen har vart og om det er grunn til å tro at motsetningsforholdet kan rettes. Det foretas dermed en bredere vurdering av forholdet mellom partene.

Selskapet bestod her av tre aksjonærer som representerte 33,33 prosent av aksjene hver. Saksøker ønsket sin aksjepost innløst på bakgrunn av en rekke uenigheter. Som grunnlag for innløsningskravet ble det vist til at han ikke ble gjenvalgt til styreleder og videre heller ikke som styremedlem. Et annet moment er selskapets bruk av mellomregningskonto og forhold ved selskapets tidligere leilighet på Malta, samt at daglig leder pendlet til og fra Malta hver fjerde uke. Til sist var kravet begrunnet i at saksøker er avskjediget fra driftsselskapet og forhold rundt oppsigelsen.

Ved domstolsbehandling var imidlertid flere av de anførte grunnlagene ute av verden, leiligheten på Malta var solgt og praksis ved mellomregningskonto avsluttet. Lagmannsretten uttaler videre at valg av styreleder og styremedlem er i kjernen av hva aksjonærflertallet har og må ha anledning til å foreta seg. Konflikten om avskjedigelse stod på domstidspunkt til behandling i annen sak i lagmannsretten, og ville dermed finne sin rettskraftige løsning innen kort tid. Eneste gjenværende konfliktmoment var at daglig leder oppholdt seg på Malta halve året, og dette fremstod ifølge lagmannsretten som en nokså konstruert konflikt. Selv om det konstateres at det foreligger et motsetningsforhold mellom aksjonærene, var ikke det tilstrekkelig.

Det avgjørende i dommen synes å være at bestemmelsen skal ha høy terskel og at denne terskelen ikke var overskrevet ved dette motsetningsforholdet. Dermed var det ikke avgjørende hvordan aksjonæren opplevde motsetningsforholdet. Her fremstår imidlertid løsningen rimelig da innløsning ikke skal misbrukes til å frigjøre kapital i aksjeselskapet.⁴⁵

⁴⁵ NOU 1996: 3 Ny aksjelovgivning s. 125.

Aksjonær hadde i dette tilfellet ved sin aksjepost ikke berettiget forventning om å få styre driften utover hva flertallet beslutter.

Det kan vanskelig tenkes en tilsvarende situasjon i selskap med to aksjonærer som eier 50 prosent av aksjene hver, da begge i utgangspunktet må være enige om beslutningene som treffes i generalforsamling. Dermed er det ikke tilsvarende berettiget mulighet til å stemme ut den andre aksjonæren fra styret. Om det var slike vedvarende uenigheter om hvem som skulle ha de ulike rollene i styret i et 50/50-selskap, kan det tenkes at det ville være mer nærliggende at konflikten kunne begrunne «alvorlig [...] motsetningsforhold». Dette støttes også av Rt-1952-967 (Salongmøbler) hvor krav om oppløsning førte frem på ulovfestet grunnlag. Her var det to par ektefeller som eide 50 prosent hver av aksjene og i aksjonæravtalen mellom partene var det inntatt at saksøker skulle være disponent og ha styreplass. Han ble imidlertid ved ugyldig generalforsamling fjernet fra styret og oppsagt som disponent. Høyesterett legger til grunn at dette klart må være i strid med partenes forutsetninger ved selskapets stiftelse. Selv om det kan tenkes ulike variasjoner av 50/50-selskaper, må det kunne legges til grunn at avgjørelser om sentrale beslutninger, eksempelvis hvem som skal ha ulike roller i selskapet og styret, kan ha vesentlig betydning. Hvor slike beslutninger fører til motsetningsforhold mellom partene selv etter avgjørelsen er tatt, kan de nok kunne begrunne «alvorlig [...] motsetningsforhold» mellom aksjonærene.

I LF-2019-30728 konstaterer lagmannsretten at det foreligger et motsetningsforhold mellom aksjonærene. Domstolen synes her å anse hvordan motsetningsforholdet fremstår på domstidspunktet som det sentrale. Bakgrunnen for motsetningsforholdet var forretningsførselen i selskapet og at prosessene rundt beslutninger i selskapet hadde vært kritikkverdige. Sentralt var tilbakeholdelse av informasjon og uformell styring av virksomheten. Lagmannsretten bemerker at dette lett kan føre til at de øvrige gründerne og aksjeeierne mister tilliten til ledelsen. I avgjørelsen bemerkes at det ikke lenger var mulig å gjenopprette tilliten i aksjeselskapet. Saksøkers krav om å innløse sin aksjepost på 15 prosent førte derfor frem etter aksjeloven § 4-24 (1) nr. 3.

Konflikten bunnet her i forhold som kunne vært rettet ved bedre rutiner for informasjonsflyt i selskapet, men det synes å være avgjørende at det ikke lenger var tillit til beslutninger fra ledelsen. Domstolen lar dermed det avgjørende være hvordan forholdet dem imellom utvikler seg og hvordan motsetningsforholdet fremstår på domstidspunkt, fremfor hva som er utgangspunktet for motsetningsforholdet.

Det kan vurderes om domstolen setter en noe lav terskel for hva som er «alvorlig [...] motsetningsforhold» i denne avgjørelsen. Saksøker representerte en liten andel av aksjene og det fremstår ikke umiddelbart som grunnlag for særlig dyptgripende motsetningsforhold mellom aksjonærene, men heller en uenighet omkring informasjonsflyten som kunne vært løst på annen måte.

Saksforholdet skiller seg fra situasjonen hvor slikt mistillitsforhold oppstår mellom to aksjonærer som eier like store andeler av aksjeselskapet. I 50/50-selskaper kan tillit mellom aksjonærene være en forutsetning for effektiv drift og styring. Innløsning kan da virke mer berettiget hvor videre samarbeid om driften ikke fremstår realistisk på bakgrunn av mistilliten.

Samtidig vil en aksjonær som eier 50 prosent av aksjene ha større mulighet til å påvirke forretningsførselen og informasjonsflyten i selskapet, til forskjell fra en aksjonær representerer 15 prosent av aksjene. Dette kan underbygges av at lagmannsretten viser til at saksøker kan kritiseres for ikke å ha vært mer aktiv og krevd innsyn i virksomheten da han satt i styret og som aksjeeier ved generalforsamlingen. Lagmannsretten legger imidlertid ikke avgjørende vekt på dette da daglig leder og styreleder var nærmeste til å sørge for at det blir gitt informasjon til øvrige aksjonærer og at saker blir behandlet slik aksjeloven foreskriver. I 50/50-selskap vil normalt begge aksjonærene ha slikt ansvar for å sørge for tilstrekkelig informasjonsflyt seg imellom. Dette kan tale for at innløsning på bakgrunn av denne type saksforhold ikke er tilsvarende berettiget i selskap med to aksjonærer som eier 50 prosent av aksjene hver.

LF-2019-30728 kan også leses som at det nærmere saksforholdet ikke var avgjørende, men heller hvordan motsetningsforholdet fremstod på domstidspunkt sammenholdt med utsiktene for løsning på konflikten. En slik forståelse kan underbygges av at rutinene for informasjonsflyt i selskapet nokså enkelt kunne vært utbedret, men at lagmannsretten likevel lar den endelige relasjonen ved manglende tillit til styringen i selskapet bli avgjørende. Lagmannsretten synes å legge stor vekt på at det ikke er mulig å gjenopprette tilliten etter utviklingen av motsetningsforhold mellom partene.

En slik bredere forståelse med vekt på motsetningsforholdet på domstidspunktet og utsiktene til forsoning, fremstår rimelig. Det kan virke noe skjematisk og vilkårlig å avgrense mot mindre konflikter som reelt sett fører til «alvorlig og varig motsetningsforhold» mellom

aksjonærene. Selv ved mindre alvorlige forhold kan situasjonen bli like fastlåst som hvor det er mer graverende forhold som er utgangspunktet for motsetningsforholdet. Dette kan antas å særlig være tilfellet i 50/50-selskap. Dette fordi det ofte er en personlig relasjon mellom partene som kan drive konflikten videre, samtidig som også mindre uenigheter kan få vesentlig virkning for styringen og driften av selskapet. Å avskjære kravet på grunn av at utgangspunktet for motsetningsforholdet ikke er tilstrekkelig alvorlig er ikke bare problematisk av hensyn til aksjonærer og selskap, men kan også få virkning for eksempelvis ansatte i selskapet.⁴⁶

At situasjonen er særegen for aksjonærer som eier 50 prosent av aksjene hver, underbygges av Rt-1952-967 (Salongmøbler) om oppløsning på ulovfestet grunnlag. Her uttaler Høyesterett «Selskapet er et litet foretagende, som forutsetter personlig arbeid fra begge parters side og samarbeid dem imellom. Etter det som er inntruffet, er realisasjonen av denne plan nå ikke lenger mulig, dersom partenes gjensidige innstilling ikke endres.»⁴⁷ Denne avgjørelsen er henvist til i forarbeidene til aksjeloven § 4-24 som typisk tilfelle hvor innløsning er aktuelt.⁴⁸ I aksjeselskaper med to like store aksjeposter hvor det fordres aktiv bidragsytelse, vil innløsning typisk være nærliggende da motsetningsforholdet kan gjøre videre drift særlig vanskelig eller tilnærmet umulig.

At innløsning kan være særlig aktuelt i 50/50-selskaper støttes også av LA-2014-88605, hvor to separerte ektefeller eide en tannklinikk med 50 prosent av aksjene hver. Saksøkte aksepterte her kravet om innløsning, men det tvistes om innløsningssummen. Lagmannsretten bemerker likevel at samtlige alternative grunnlag i aksjeloven § 4-24 (1) var oppfylt og det uttales «Gitt selskapets spesielle forhistorie, formål, etablerte samarbeidsforhold og driftsmåte, sammenholdt med utviklingen etter partenes separasjon, har det oppstått et alvorlig og varig motsetningsforhold vedrørende driften av selskapet mellom A og B om aksjonærer». Det vises altså både til forholdet ved driften av selskapet og utviklingen mellom partene etter separasjonen. Lagmannsretten trekker videre frem at «Selskapet var tuftet på et meget nært samarbeid og interessefellesskap mellom aksjonærene». Da vilkårene i aksjeloven § 4-24 (1) ikke drøftes mer inngående, er de begrenset hvilken betydning uttalelsene fra lagmannsretten har. Likevel gir dommen uttrykk for en særegen situasjon ved 50/50-selskap

⁴⁶I RG-1980-763 s. 771 reises spørsmål om hvilken virkning oppløsning vil ha for de omtrent 150 ansatte i familiebedriften. Vitner beskrev her at ser «med bekymring på bedriftens fremtid under dagens forhold». Saksforholdet var her gjennomgående familiefeider mellom to brødre med tilhørende familier.

⁴⁷Rt-1952-967 (Salongmøbler) s. 970.

⁴⁸NOU 1996: 3 Ny aksjelovgivning s. 75.

med forutsatt nært samarbeid mellom aksjonærene. I dette tilfellet fremstod ikke videre samarbeid realistisk.

Forståelsen av «alvorlig [...] motsetningsforhold» er utover dette lite behandlet i rettspraksis. På bakgrunn av det gjennomgått synes sentrale momenter å være om det er et reelt motsetningsforhold, fremtidsperspektivet, samarbeidsklimaet og hvordan mulighetene for videre drift fremstår. I 50/50-selskaper vil disse karakteristikkene typisk være fremtredende, og innløsning kan deretter fremstå rimelig. På bakgrunn av ordlyden i vilkåret, forarbeidene og rettspraksis å være rom for å tolke «alvorlig [...] motsetningsforhold» til en vurdering av hvordan motsetningsforholdet mellom aksjonærene fremstår på domstidspunkt.

Samtidig må «alvorlig [...] motsetningsforhold» vurderes i lys av de øvrige vilkårene i aksjeloven § 4-24 (1) nr. 3, da særlig «vedrørende driften». Dette vilkåret kan tilsi at det likevel er nødvendig å vurdere konflikten nærmere.⁴⁹ Uansett antas det å være sentralt hvordan forholdet er i hver enkelt sak og om fortsatt samarbeid fremstår realistisk i lys av samarbeidsklimaet i aksjeselskapet.

4.2 Hva kan utgjøre et «varig motsetningsforhold» mellom to aksjonærer som eier 50 prosent hver?

En naturlig forståelse av ordlyden «varig» er at det er et motsetningsforhold som strekker seg over en viss tidsperiode. Bestemmelsen er utpreget skjønnsmessig og gir lite veiledning for hvor langt tidsspenn som kreves for å begrunne innløsning etter aksjeloven § 4-24 (1) nr. 3. At det ikke er mulig å angi presist hvor langvarig konflikt som kreves, følger naturlig av de mange motsetningsforhold som kan gjøre innløsning påtrengende. Det kan tenkes bred variasjon i varighet etter ulike saksforhold og alvorlighetsgraden av motsetningsforholdet.

Av forarbeidene følger at «varig motsetningsforhold» sikter til at «motsetningsforholdet ikke bare kan dreie seg om enkeltstående episode eller har vart en kort tid. Motsetningsforholdet må være av en slik fasthet at det er liten grunn til å tro at det kan rette seg».⁵⁰ Etter dette synes betegnelsen å ta sikte på de mer langvarige og fastlåste konflikter. Lovgiver synes å legge til grunn at disse har større skadepotensiale for driften av selskapet enn uenighet som har vart en kortere periode og som vedrører mer enkeltstående episoder. Som utgangspunkt kan det nok

⁴⁹ Se punkt 4.3.

⁵⁰ NOU 1996: 3 Ny aksjelovgivning s. 125.

legges til grunn at enkeltstående konflikter ikke vil lamme selskapets virksomhet på samme måte. Særlig gjelder dette om selskapet fortsatt kan styres og drives effektivt ved flertallsprinsippet.

Hvor det er to aksjonærer som eier like store andeler i aksjeselskapet, gjør imidlertid ikke denne begrunnelsen seg gjeldende på samme måte. I 50/50-selskap kan også enkeltstående uenigheter eller forhold som har vart kortere periode, vedrøre sentrale deler av styringen av selskapet og dermed få vesentlig betydning for samarbeidsklimaet mellom aksjonærene. Hvor samarbeidet kollapser på bakgrunn av mer en enkeltstående episode som har vart en kortere periode, kan det derfor muligens være rom for å tolke «varig motsetningsforhold» utvidende til å også omfatte mer enkeltstående episoder om virkningen fremover er en langvarig konflikt. Dette kan underbygges av formålet med bestemmelsen og hensynet til effektivitet i selskapsdriften, som kan gjøre seg særlig sterkt gjeldende i 50/50-selskap.

Etter dette fremstår det noe bastant å avfeie at også enkeltstående episoder kan begrunne krav om innløsning. Det sentrale for om krav om innløsning fører frem, bør være virkningen av motsetningsforholdet for den videre driften av selskapet. Det er naturlig å lese forarbeidene som at den reelle meningen av uttalelsen er å avgrense mot mindre uenigheter som aksjonærene bør klare å rette opp i selv. Dette støttes også av juridisk teori hvor det uttales at det nok ikke er grunn til å utelukke at også uenighet om enkeltsaker etter omstendighetene kan være tilstrekkelige.⁵¹

Generelt kan det muligens legges til grunn det kreves noe mindre av «varig» ved krav fra aksjonær i 50/50-selskap enn hvor det er en minoritetsaksjonær som reiser krav. Årsaken er at det for minoritetsaksjonær ofte ikke er tilsvarende påtrengende for den videre driften å løse situasjonen.

I juridisk teori er det trukket frem at det må legges vekt på konfliktens varighet og omfang, samt partenes vilje til å inngå et reelt kompromiss.⁵² Dette kan underbygge at hvor konflikten resulterer i en fullstendig låst situasjon mellom aksjonærene, kan det kreves noe mindre av varighet da det er påtrengende å finne løsning. Det må nok likevel kreves av konflikten har vart såpass lenge at aksjonærene opplever press til å komme til en minnelig løsning.

⁵¹ Høivik (2006) s. 144. Vedrører oppløsning på ulovfestet grunnlag, men drøftelsen bygger på aksjeloven § 4-24 (1) nr. 3.

⁵² Bråthen (1999) s. 94.

Bråthen trekker frem overgangsregelen i aksjeloven § 21-2 nr. 13 som argument for at forhold som har vart kortere enn ett år, normalt ikke kan være tilstrekkelig.⁵³ Av overgangsregelen fremgår at krav om uttreden alene kan begrunnes av forhold etter loven har tredd i kraft. Videre heter at krav tidligst kan fremsettes ett år etter loven har tredd i kraft. Etter dette synes lovgiver å legge til grunn at konflikten må ha vart i minst ett år. At konflikten må ha vart i minst ett år kan fremstå rimelig da kortere motsetningsforhold typisk ikke har materialisert seg tilstrekkelig til å fastlegge en slik handlingslammet situasjon som aksjeloven § 4-24 (1) nr. 3 tar sikte på. Bråthen uttaler samtidig at det sentrale må være om motsetningsforholdet er av slik fasthet at det er liten grunn til å tro at det kan rette seg.⁵⁴

Av rettspraksis synes det også å være vesentlig hvordan utsiktene er for løsning av konflikten ved vurderingen av «varig». Dette trekkes også frem hvor det er aksjonær som representerer en mindre aksjepost. I LF-2019-30728 la lagmannsretten til grunn at det ikke var utsikt for løsning av konflikten i aksjonærforholdet og at det ikke var mulig å gjenopprette tilliten etter at motsetningsforholdet hadde vart i omtrent to år. Kravet førte frem etter aksjeloven § 4-24 (1) nr. 3.

For situasjon med to aksjonærer som eier like store andeler av selskapet, må det kunne legges til grunn at tillitsbrudd og tilbakeholdelse av informasjon typisk er forhold som kan føre til «varig» motsetningsforhold. Dette på bakgrunn av tilliten og samarbeidet som er forutsatt imellom aksjonærene i 50/50-selskap.

I LF-2018-87963 kom derimot domstolen til at motsetningsforholdet som hadde vart i omtrent to år kunne ikke begrunne krav om innløsning etter aksjeloven § 4-24 (1) nr. 3. Vilkårene var ikke oppfylt da de konfliktmomentene som var vedvarende på domstidspunkt ikke var tilstrekkelig til å oppfylle lovens vilkår ved «vedrørende driften» og «alvorlig». I avgjørelsen var det vist til en rekke forhold, men flere av disse gjorde seg ikke lenger gjeldende på domstidspunkt. Etter dette synes domstolen å legge til grunn at bakgrunnen for motsetningsforholdet må være vedvarende til domstidspunkt, i tillegg til å oppfylle lovens vilkår.

Av ordlyden «varig motsetningsforhold» fremstår imidlertid ikke det avgjørende å være om bakgrunnen for konflikten vedvarer frem til kravet om innløsning reises, slik lagmannsretten

⁵³ Bråthen (1999) s. 94.

⁵⁴ Bråthen (1999) s. 94.

synes å trekke frem i denne avgjørelsen. At et konfliktmoment ikke varer frem til domstidspunkt, løser ikke nødvendigvis motsetningsforholdet partene imellom. Konflikten kan blant annet smitte over på øvrige avgjørelser eller motsetningsforholdet kan føre deltakerne i selskapet slutter å kommunisere seg imellom.

Samtidig kan det tenkes at terskelen for innløsning etter aksjeloven § 4-24 (1) nr. 3 er noe høyere hvor bakgrunnen for motsetningsforholdet ikke lenger gjør seg gjeldende. Det må likevel, etter bestemmelsens ordlyd og av hensyn til effektiv drift av selskapet, være naturlig å legge vekt på karakteren av motsetningsforholdet, fremfor hva som har vært utgangspunktet for motsetningsforholdet mellom de to aksjonærene.

Ved vurderingen av om motsetningsforholdet er «varig» synes det å være åpnet for mer skjønnsmessige vurderinger i lys av hvor dyptgripende motsetningsforholdet er og hvilke virkninger det får for den videre driften av selskapet. I rettspraksis trekkes ikke konkret varighet av motsetningsforholdet uttrykkelig frem, men heller hvordan konflikten påvirker selskapet og om det er utsikt til løsning av uenigheten mellom aksjonærene. For selskap med to aksjonærer som eier 50 prosent av aksjene hver, legges det til grunn at gode grunner taler for at «varig» kan tolkes noe utvidende til å omfatte mindre langvarige konflikter hvor virkningen av motsetningsforholdet er et låst og handlingslammet selskap.

4.3 Hvor tett knyttet til driften av selskapet må motsetningsforholdet være?

Av aksjeloven § 4-24 (1) nr. 3 følger at motsetningsforholdet må være «vedrørende driften av selskapet». Ordlyden forstås naturlig som at motsetningsforholdet må være mer eller mindre knyttet til forhold ved virksomheten. Bestemmelsen er naturlig å lese som en klar avgrensning mot øvrige konflikter mellom partene, herunder konflikter av mer perifer, personlig eller privat karakter.

Formuleringen «vedrørende driften av selskapet» er særlig relevant da «motsetningsforhold» må leses i lys av denne avgrensningen. 50/50-selskaper er ofte startet opp av venner, kjærester, kollegaer, innad i familie eller ved lignende bekjentskap. Dette gjør at det kan oppstå en rekke konflikter av ulik art og karakter. Generelt kan også konflikter som ikke er nært knyttet til driften av selskapet, få vesentlig betydning for samarbeidsklimaet mellom de to aksjonærene.

Lovutvalget uttaler at bestemmelsen normalt har som forutsetning at aksjeeierne tar aktivt del i driften av selskapet, og at motsetningsforholdet innebærer en bristende forutsetning for selskapsforholdet.⁵⁵ I 50/50-selskap er det ofte forutsatt at aksjonærene tar aktivt del i driften. Hvor dette ikke er tilfellet, vil ikke innløsning fremstå like aktuelt, da motsetningsforholdet ikke kommer på spissen på samme måte. Utover dette gir departementet eller lovutvalget ikke ytterligere veiledning for innholdet av og grensene ved betegnelsen «vedrørende driften av selskapet», jf. aksjeloven § 4-24 (1) nr. 3.

I aksjeloven § 4-25 (1) nr. 2 om utløsning av aksjonær etter krav fra selskapet ved «alvorlig og varig motsetningsforhold mellom aksjeeieren og andre aksjeeiere i selskapet vedrørende driften», er det også åpnet for at aksjonær kan utløses om det «foreligger andre tungtveiende grunner som tilsier at aksjeeieren utløses». At lovgiver har gitt aksjeloven § 4-25 (1) nr. 2 videre anvendelsesområde, tilsier at «vedrørende driften» i aksjeloven § 4-24 (1) nr. 3 må forstås strengt og ikke kan tolkes utvidende til å omfatte mer perifere eller personlige motsetningsforhold.

Forskjellen i bestemmelsene er ikke kommentert av departement eller lovutvalget.

Lovutvalget konstaterer alene at uttrykket «tungtveiende grunner» i aksjeloven § 4-45 (1) nr. 2 «understreker her at det ved interesseavveiningen kreves en klar interesseovervekt i favør av selskapets interesse i utløsning.»⁵⁶ At ulikheten i ordlydene ikke er nærmere kommentert, kan tyde på at forskjellen ikke er overveid. Dette kan videre tilsi at forskjellen i bestemmelsene om innløsning og uttreden ikke kan gis avgjørende vekt i vurderingen av rekkevidden av «vedrørende driften av selskapet» ved motsetningsforhold i 50/50-selskap.

Vedrørende aksjeloven § 4-25 (1) nr. 2 om utløsning av aksjonær, er det i juridisk teori trukket frem at det er mulig «å ta i betraktning personlige motsetningsforhold som ikke har betydning for driften»⁵⁷. Videre gis eksempel på motsetninger som gjør seg utslag i fysiske overgrep og straffbare handlinger som underslag og utroskap.⁵⁸ For selskapet kan personlige forhold særlig påvirke tilliten til styringen av selskapet. I slike situasjoner anses det rimelig at det er åpnet for å utløse aksjonær etter vurdering av «tungtveiende grunner» for å ivareta selskapets interesser.

⁵⁵ NOU 1996: 3 Ny aksjelovgivning s. 125.

⁵⁶ NOU 1996: 3 Ny aksjelovgivning s. 126.

⁵⁷ Aarbakke mfl. (2017) s. 315.

⁵⁸ Aarbakke mfl. (2017) s. 315.

Det er altså forskjell mellom bestemmelsene ved at aksjeloven § 4-25 tar sikte på å ivareta selskapets interesse ved å tvinge ut en aksjonær. Aksjeloven § 4-24 skal på den andre siden i hovedsak ivareta aksjonærens interesse i å tre ut av selskapet med aksjens underliggende verdier i behold, i tillegg til å ivareta øvrige interesser knyttet til selskapet. Disse ulike hensynene kan begrunne forskjellen i formuleringene. Dette kan underbygge at det ikke kan legges for avgjørende vekt på ulikheten i aksjeloven §§ 4-24 og 4-25 ved vurderingen av rekkevidden av «vedrørende driften av selskapet». Dette gjelder særlig når lovgiver ikke synes å ha vurdert forskjellen i de to bestemmelsene nærmere.

Samtidig er øvrige vilkår i aksjeloven §§ 4-24 og 4-25 er svært skjønnsmessig utformet, med unntak av «vedrørende driften av selskapet». Betegnelsen indikerer tydeligere en avgrensning virkeområdet til aksjeloven § 4-24, noe som kan tilsi at det ikke er rom for å tolke «vedrørende driften av selskapet» utvidende til å omfatte mer perifere eller personlige konflikter. Det er imidlertid heller ikke klart om dette er tilsiktet fra lovgiver ved de knappe forarbeidsuttalelsene.

I praksis er det lagt til grunn ulike forståelser av rekkevidden av «vedrørende driften». I RG-2004-1346 (Bryn Kafé) bunnet motsetningsforholdet i uenighet omkring selskapets regnskapsføring som utviklet seg til mer personlig motsetning mellom aksjonærene.

Tingretten uttaler at:

«Selv om den uenighet som oppsto mellom de to grupperinger av aksjeeiere i Bryn Kafé ikke har direkte med driften å gjøre, iden forstand at det var uenighet om hvordan kaféen skulle drives, så er retten kommet til at også den aktuelle typen av personlig motsetningsforhold, der videre samarbeid er blitt umulig, må sies å falle innenfor lovens ordlyd».

Det fremstår rimelig å åpne for at også uenighet om forhold som ikke er i kjernen av driften kan omfattes av «vedrørende driften av selskapet».

I 50/50-selskap kan fortsatt drift ved dyptgripende og varig motsetning bli særlig utfordrende. Dette gjelder uavhengig av om uenigheten er «vedrørende driften av selskapet» eller om motsetningsforholdet bunnet i forhold ved virksomheten og videre eskalerte til mer personlig motsetning. Dette kan tale for at det særlig i 50/50-selskaper bør være rom for å tolke «vedrørende driften av selskapet» utvidende til å omfatte konflikter som eskalerer fra utgangspunktet.

Samtidig kan det trekkes frem at i situasjon hvor to aksjonærer eier like store andeler, vil begge ha et ansvar for effektiv drift og å sørge for at mer personlige og private motsetningsforhold ikke får videre konsekvenser for virksomheten. Det er imidlertid ikke nødvendigvis tilfellet at aksjonærene klarer å samarbeide profesjonelt om det oppstår slikt alvorlig motsetningsforhold mellom partene. Om samarbeidet mellom de to aksjonærene kolliderer, kan krav om innløsning være velbegrunnet, selv om bakgrunnen for motsetningsforholdet er mer perifert knyttet til selskapets virksomhet. At «vedrørende driften av selskapet» ikke kan tolkes for strengt, underbygges også av de mange situasjoner som kan skape et motsetningsforhold mellom aksjonærene i et 50/50-selskap.

I RG-2007-1153 (Riviera) ønsket saksøker å innløse sin andel som representerte 34 prosent av aksjene på bakgrunn av konflikt vedrørende driftsspørsmål. Tingretten konstaterte også her at det foreligger «et fast personlig motsetningsforhold», men kravet var ikke tilstrekkelig begrunnet etter de øvrige vilkårene. I avgjørelsen vises til Bryn Kafe-dommen, og tingretten tiltrer her at «driften» ikke må tolkes for snevert isolert sett. I den sammenheng viser tingretten til at det ved den samlede rimelighetsvurderingen etter aksjeloven § 4-24 er «sammenheng mellom hvor tungtveiende og reelt begrunnet grunnene må være, hvor tett motsetningsforholdet er knyttet til driften, og hvor gamle de påberopte forhold er, for at rett til innløsning skal foreligge». Videre viser domstolen til at jo mer perifert motsetningsforholdet er knyttet til driften, jo mer tungtveiende grunner kreves for at krav om innløsning skal være berettiget. Tingretten anlegger etter dette et bredere perspektiv på «vedrørende driften» enn hva som umiddelbart leses av ordlyden i aksjeloven § 4-24 (1) nr. 3.

En slik forståelse fremstår rimelig, da det åpnes for innløsning ved motsetningsforhold som ikke er nært knyttet til driften, hvor tilfellet er at konflikten blir særlig ødeleggende for samarbeidsklimaet i selskapet. Dette anses å være særlig aktuelt for 50/50-selskaper, ettersom at det er en rekke motsetningsforhold som kan oppstå mellom aksjonærer og som videre kan virke svært skadelig for samarbeidet om selskapet.

På bakgrunn av det gjennomgåtte er det holdepunkter for at det kan være rom for å tolke «vedrørende driften av selskapet» utvidende til å omfatte motsetningsforhold som er mer perifert knyttet til driften.

I LF-2018-87963 hevdet saksøker under henvisning til RG-2004-1346 (Bryn Kafé) og RG-2007-1153 (Riviera) at vilkåret «vedrørende driften» ikke måtte tolkes for snevert.

Lagmannsretten mente imidlertid at vilkåret tvert imot ikke skulle tolkes vidt. Dette ble underbygd med at den høye terskelen som er angitt i forarbeidene, var ment til å få betydning for tolkningen av alle vilkårene i lovteksten. Utover dette vurderes «vedrørende driften» ikke mer konkret. Det foretas heller en helhetsvurdering av forholdene i saken før lagmannsretten konstateres at konflikten ikke var tilstrekkelig «alvorlig og varig» på domstidspunkt.

Det er sentralt at lovgiver generelt har tilsiktet en høy terskel ved utformingen av aksjeloven § 4-24. Betegnelsen «vedrørende driften av selskapet» er egnet til å avskjære av krav om innløsning. Samtidig må det kunne innvendes at gode grunner taler for at vilkåret om «vedrørende driften av selskapet» ikke skal tolkes for strengt. Aksjeloven § 4-24 (1) nr. 3 er allerede gitt høy terskel ved at det kreves «tungtveiende grunner» som taler for innløsning ved «alvorlig og varig motsetningsforhold». Regelen om innløsning er videre ment å være en sikkerhetsventil for aksjonær som på bakgrunn av motsetningsforholdet kommer i en varig låst situasjon hvor salg ikke fremstår som reell eller rimelig mulighet.⁵⁹ En avgrensning av hvilke typer motsetningsforhold som kan begrunne innløsningskrav, fremstår ikke velegnet til å fremme denne hensikten om at bestemmelsen skal fungere som sikkerhetsventil hvor selskapet blir handlingslammet. Tvert imot kan avgrensningen ved «vedrørende driften av selskapet» føre til at et ellers velbegrunnet krav blir avskåret på grunn av konflikten bakgrunn.

Særlig kan dette antas å gjelde for 50/50-selskap. I slike selskap må det kunne legges til grunn at motsetningsforhold vedrørende øvrige forhold enn «driften av selskapet» kan få minst like stor betydning for selskapets virksomhet som konflikter «vedrørende driften av selskapet». Dette underbygges også av at lovutvalget i forarbeidene viser til Rt-1952-967 (Salongmøbler) som eksempel på situasjon hvor innløsning etter i aksjeloven § 4-24 (1) nr. 3 er aktuelt.⁶⁰ Selv om det ikke fremgår klart av forarbeidene hvilke forhold ved dommen det er aktuelt å sammenligne til, må det anses sentralt at det var påtrengende å finne en løsning på motsetningsforholdet i saken. I dommen var det to aksjonærgrupperinger som eide like store andeler av selskapet, og motsetningsforholdet var både grunnet på disposisjoner utført av ene aksjonær, samt personlige motsetninger mellom aksjonærgrupperingene. Høyesterett viser i

⁵⁹ Ot.prp. nr. 23 (1996-97) Om lov om aksjeselskaper (aksjeloven) og lov om allmennaksjeselskaper (allmennaksjeloven) s. 108 «hovedregelen for aksjeselskapene fremdeles bør være at den som ønsker å tre ut av et selskap, må gjøre dette ved å selge aksjene. Dette vil imidlertid ikke alltid være et reelt alternativ, og det kan derfor være et behov for en sikkerhetsventil som gjør det mulig for aksjeeieren å komme seg ut av selskapsforholdet.»

⁶⁰ NOU 1996: 3 Ny aksjelovgivning s. 125.

avgjørelsen eksplisitt til at «Selskapet er et litet foretagende, som forutsetter personlig arbeid fra begge parters side og samarbeid dem imellom. Etter det som er inntruffet, er realisasjonen av denne plan nå ikke lenger mulig, dersom partenes gjensidige innstilling ikke endres.»⁶¹ Dette underbygger motsetningsforhold i 50/50-selskap innebærer en særegen situasjon, hvor innløsning kan fremstå aktuelt.

I juridisk teori er det lagt til grunn ulike forståelser av «vedrørende driften» i aksjeloven § 4-24 (1) nr. 3. Bråthen antar at vilkåret om «vedrørende driften» neppe kan tas helt bokstavelig, men må leses som at det kreves motsetningsforhold av betydning for driften.⁶² Videre formulerer han at innløsning således kan kreves på bakgrunn av et motsetningsforhold som i praksis umuliggjør fortsatt drift, f.eks. fordi selskapet består av to jevnsterke aksjonærgrupper slik at «dead lock» kan være nærliggende, slik som var tilfellet var i Rt-1952-967 (Salongmøbler).⁶³ Følgelig begrunner han at aksjeloven § 4-24 om «vedrørende driften» må kunne tolkes noe videre ved henvisning til samme avgjørelse som forarbeidene. Denne forståelsen av ordlyden og dommen kan underbygge at det er de generelle karakteristikker ved konflikten i Rt-1952-967 (Salongmøbler) som er sentralt, ikke hvor tett konflikten var knyttet til driften av selskapet.

Bråthen legger til grunn at kjernen av ordlyden er forhold som har direkte rot i driften av selskapet, eksempelvis sviktende tillit meddeltakers forretningsmessige dømmekraft.⁶⁴ Han trekker imidlertid frem at det også kan tenkes konflikter som har dels sammenheng med driften av selskapet, dels med mer personlige forhold, eksempelvis at den ene aksjonæren behandler den andre som mer underordnet funksjonær, som var tilfellet i Rt-1952-967 (Salongmøbler).⁶⁵ Til sist vises det til at i prinsippet kan bakgrunnen også ligge i deltakerens personlige forhold, som at deltakeren er dømt for straffbart forhold.⁶⁶ Etter dette legger Bråthen til grunn at det er rom for å tolke «vedrørende driften av selskapet» noe utvidende.

I motsatt retning uttaler Aarbakke mfl.:

«Lovteksten gjelder motsetningsforhold vedrørende driften av selskapet – noe som synes å kunne gå på de valg som kan knytte seg til selskapets strategi mv. Etter sin

⁶¹ Rt-1952-967 (Salongmøbler) s. 970.

⁶² Bråthen (1999) s. 94.

⁶³ Bråthen (1999) s. 94.

⁶⁴ Bråthen (1999) s. 94.

⁶⁵ Bråthen (1999) s. 94.

⁶⁶ Bråthen (1999) s. 94.

ordlyd dekker ikke bestemmelsen de tilfeller hvor uenigheten har sammenheng med forhold utenfor selskapet, f.eks. til en skilsmisssituasjon mellom ektefeller som hver eier 50 prosent av selskapet, eller situasjoner hvor den ene aksjeeier har forulempet eller skadet en annen.»⁶⁷

Det samme legger av Andenæs mfl. til grunn ved at «motsetningsforhold av andre grunner enn driften av virksomheten, reguleres ikke av dette alternativet.»⁶⁸

I den forbindelse er LA-2014-88605 relevant, selv om de separerte ektefellene var enige om at vilkårene for innløsning var oppfylt og tvisten vedrører innløsningssummen. Uavhengig av det konstaterer lagmannsretten av det foreligger et «alvorlig og varig motsetningsforhold mellom aksjeeieren og andre aksjeeiere i selskapet vedrørende driften av selskapet». Selv om det er øvrige disposisjoner i selskapet som begrunner krav om innløsning etter aksjeloven § 4-24 (1), fremstår det likevel som lagmannsretten anser separasjonen og tiden etter som relevant i vurderingen av om vilkår i aksjeloven § 4-24 (1) nr. 3 er oppfylt. Dette kan støtte at «vedrørende driften» likevel kan tolkes til å omfatte en situasjon hvor motsetningsforholdet har oppstått av andre årsaker enn forhold alene knyttet til driften av virksomheten. Dommen synes åpne for å vektlegge momenter av privat karakter i større grad enn juridisk teori tar til orde for.

Det er altså noe motstrid ved rettspraksis som synes å være tilbøyelig til å tolke «vedrørende driften av selskapet» til å omfatte også mer perifere konflikter, så fremt de øvrige vilkårene er oppfylt. Dette er også støttet av Bråthen som legger til grunn at det må være motsetningsforhold av betydning for driften av selskapet. Andenæs og Aarbakke mener imidlertid at ordlyden avgrenser mot forhold som ikke er «vedrørende driften av selskapet».

En sentral begrunnelse for at Andenæs og Aarbakke mener det kan avgrenses mot øvrige konflikter synes å være forutsetningen om at det eksisterer alminnelige rettsgrunnsetninger ved siden av den lovfestede adgangen til å kreve innløsning. Ved anvendelse av innløsning etter alminnelige rettsgrunnsetninger, vil også de relevante hensyn bak innløsningsregelen ivaretas. Begge teoretikere synes å forutsette at motsetningsforhold knyttet til mer private og personlige forhold kan finne sin løsning ved ulovfestede regler fremfor at det foretas utvidende tolkning av «vedrørende driften av selskapet». Aarbakke mfl. viser kort til at ved

⁶⁷ Aarbakke mfl. (2017) s. 308.

⁶⁸ Andenæs mfl. (2012) s. 245.

øvrige konflikter enn «vedrørende driften» må regelen suppleres med alminnelige rettsgrunnsetninger.⁶⁹ Dette legges også til grunn av Andenæs mfl.⁷⁰ Begrunnelsen for denne tolkningen av rettskildematerialet er hovedsakelig at ordlyden avgrenser mot øvrige forhold.

Det skal nevnes at forarbeidene svært sparsomt kommenterer eksistensen av alminnelige rettsgrunnsetninger ved siden av aksjeloven, i motsetning til forarbeidene til aksjeloven 1976.⁷¹ Arbeidsgruppen til den nye aksjeloven uttaler at:

«I likhet med gjeldende § 13-3, er det ikke meningen at bestemmelsen skal oppfattes som uttømmende, jf Ot.prp.nr.19 (1974–1975) s 195. Et krav om oppløsning av selskapet eller innløsning av saksøkers aksjer, vil således kunne bygges på alminnelige rettsgrunnsetninger i stedet for utkastets regler».⁷²

Selv om dette ikke kommenteres ytterligere i de videre forarbeidene, er det i praksis og teori forutsatt at alminnelige rettsgrunnsetninger fremdeles er av betydning.⁷³

Etter dette synes det å være rom for å tolke aksjeloven § 4-24 (1) nr. 3 om «vedrørende driften» utvidende til å omfatte motsetningsforhold av mer personlig og privat karakter, så fremt motsetningsforholdet fører til at samarbeidet bryter sammen og det er påtrengende å finne løsning på situasjonen. Dette kan støttes av forståelsen Bråthen legger til grunn, sammenholdt med gjennomgått praksis. Selv om rettskildevekten av domsavsigelsene er noe begrenset ved at det er avgjørelser fra tingretten og lagmannsretten, samt at domstolen er tidvis knappe i uttalelsene, synes også hensynene bak bestemmelsene å åpne for slik forståelse.

Hvor det derimot er forhold som klart er utenfor driften av selskapet og det ikke er tilsvarende holdepunkter for at det utvikles et motsetningsforhold ved styringen av virksomheten, er det mulig krav etter aksjeloven § 4-24 (1) nr. 3 er avskåret. Eventuelt kan aksjonærene å være

⁶⁹ Aarbakke mfl. (2017) s. 308.

⁷⁰ Andenæs (2016) s. 246.

⁷¹ Bl.a. Ot.prp. nr.19 (1974–1975) Om lov om aksjeselskaper, s. 195. «Det spørsmål som oppstår i denne forbindelse, er om den foreslåtte lovtekst bør utvides til å omfatte disse tilfeller, eller om de tilfeller som kanskje ikke dekkes kan finne sin løsning etter alminnelige rettsgrunnsetninger o.l. Departementet vil foretrekke den siste løsning, og har ut fra denne forutsetning ikke funnet grunn til å endre lovutkastet».

⁷² NOU 1992: 29 Lov om aksjeselskaper s. 188.

⁷³ Rt-2000-931 (Inco) s. 940. Selv om spørsmålet her vedrører oppløsning, må det etter mer til mindre-betraktninger kunne legges til grunn at også innløsning kan kreves etter alminnelige rettsgrunnsetninger.

henvist til å kreve innløsning etter alminnelige rettsgrunnsetninger, som det er forutsatt at eksisterer.

Uavhengig synes det klart at 50/50-selskaper er i en særstilling ved motsetningsforhold på bakgrunn av den særlig utfordrende situasjonen som kan oppstå ved brutt samarbeid. Etter det gjennomgåtte synes nærliggende at domstolene ved slik situasjon ikke vil la ordlyden «vedrørende driften av selskapet» avskjære kravet hvor det ellers er berettiget, men heller vil tolke «vedrørende driften av selskapet» utvidende til å omfatte konflikten i selskapet eller vurdere nærmere etter alminnelige rettsgrunnsetninger.

4.4 Grunnvilkåret «tungtveiende grunner»

Ifølge aksjeloven § 4-24 (1) må det foreligge «tungtveiende grunner», i tillegg til at minst ett av de alternative innløsningsgrunnlagene må være oppfylt for at innløsning kan kreves. Ordlyden «tungtveiende grunner» innebærer at det må foreligge klare og vesentlige holdepunkter for at et innløsningskrav skal føre frem. Spørsmålet i det videre er hvilken betydning kriteriet «tungtveiende grunner» har ved krav om innløsning der det er konstatert å foreligge et «alvorlig og varig motsetningsforhold» som er «vedrørende driften av selskapet» i 50/50-selskap, jf. aksjeloven § 4-24 (1) nr. 3.

Ordlyden isolert gir lite veiledning for hvilke «grunner» som er relevante, og det fremgår heller ikke hvor «tungtveiende» disse «grunner» må være. Likevel kan det generelt konstateres at «tungtveiende grunner» indikerer en høy terskel for innløsning. Dette støttes av at den ordinære måten å tre ut av et aksjeselskap på er å selge aksjene sine.⁷⁴

I aksjeloven § 16-19 om oppløsning av selskapet ved dom, heter det imidlertid at domstolen kan oppløse selskapet hvor «særlig tungtveiende grunner» taler for oppløsning. Dette underbygger at det heller ikke kan settes for høy terskel, noe som også er bekreftet i praksis. Eksempel på dette er HR-2016-1439-A (Bergshaven) hvor det uttales at «Når det i aksjeloven § 16-19 første ledd kreves «særlig tungtveiende grunner» mens det her kreves «tungtveiende grunner», gis det klart uttrykk for at terskelen for å kreve oppløsning er høyere enn terskelen for å kreve uttreden.»⁷⁵ I avgjørelsen førte ikke krav om oppløsning frem, men det var

⁷⁴ NOU 1996: 3 Ny aksjelovgivning s. 125.

⁷⁵ HR-2016-1439-A (Bergshaven) avsnitt 127.

tilstrekkelig tungtveiende grunner til at aksjene kunne innløses etter aksjeloven § 4-24 (1) nr. 1.

I TOSLO-2010-77775, som gjaldt innløsning av aksjene til én av fire søstre, ble det generelt uttalt at betegnelsen innebærer at hensyn som taler for innløsning må være sterkere enn dem som taler mot. Det kan være naturlig å lese «tungtveiende grunner» som en forholdsmessighetsvurdering, og at ordlyden gir føringer for en konkret vurdering av de ulike interesser som gjør seg gjeldende i innløsningskravet.

I Rt-2000-931 (Inco) om særlig tungtveiende grunner ved oppløsning uttales at «hensyn som taler for oppløsning må være sterke, og vesentlig sterkere enn de som taler mot». Selv om det kreves mer ved oppløsning enn for innløsning, underbygger denne uttalelsen at det tas sikte på en forholdsmessighetsvurdering. I dommen vises til at «Særlig vil et krav kunne stå sterkt hvis det er bare to store aksjonærer, og den ene krever oppløsning fordi samarbeidet mellom dem svikter.»⁷⁶ Etter dette fremstår det som vilkåret om «tungtveiende grunner» typisk er oppfylt ved konflikt i 50/50-selskap om de øvrige vilkårene er oppfylt.

I forarbeidene til aksjeloven § 4-24 er det videre uttalt at disse tungtveiende grunnene må gjelde forhold som nevnt i aksjeloven § 4-24 (1) nr. 1-3.⁷⁷ Vedrørende aksjeloven § 4-24 (1) nr. 3 må det altså foreligge tungtveiende grunner som taler for innløsning som følge av motsetningsforholdet som har oppstått. Dette underbygges av LF-2018-87963 hvor det uttales at det ikke er tilstrekkelig at det foreligger tungtveiende grunner i sin alminnelighet, men at det må være som følge av at det har oppstått et alvorlig og varig motsetningsforhold. Dette følger naturlig av at ikke enhver situasjon skal kunne begrunne innløsning etter aksjeloven § 4-24.

Etter dette er det nær sammenheng mellom vilkåret «tungtveiende grunner» og de øvrige vilkårene i § 4-24 (1), og det sentrale spørsmålet synes å være om det er forholdsmessig å innløse aksjene basert på anførte forhold. Etter uttalelsen i Rt-2000-931 (Inco) om at et krav typisk står sterkt hvor samarbeidet mellom to store grupperinger samarbeidet svikter, fremstår det nærliggende at vilkåret om «tungtveiende grunner» normalt er oppfylt ved krav om innløsning fra aksjonær i 50/50-selskap. Det kan muligens tenkes forhold som gjør at tungtveiende grunner ikke gjør seg gjeldende, men dette vil nødvendigvis avhenge av en

⁷⁶ Rt-2000-931 (Inco) s. 940.

⁷⁷ NOU 1996: 3 Ny aksjelovgivning s. 125.

konkret vurdering av saksforholdet. Hvor det først er konstatert et «alvorlig og varig motsetningsforhold» mellom aksjonærene «vedrørende driften av selskapet», vil det normalt innebære tilstrekkelig «tungtveiende grunner» for at innløsning fører frem i 50/50-selskap.

5 Hvilke forhold kan begrense retten til innløsning i 50/50-selskap etter aksjeloven § 4-24?

5.1 Utgangspunkt

Selv om det er rimelig å innløse aksjene av hensyn saksøker og konfliktens alvorlighet og varighet, er det inntatt begrensninger i retten til å kreve innløsning i aksjeloven § 4-24 (2). Av bestemmelsen følger at en påstand om innløsning ikke kan tas til følge om det vil innebære «vesentlig skade for selskapets virksomhet» eller vil «for øvrig virke urimelig overfor selskapet».

Aksjeloven § 4-24 (2) gir rom for en bred interesseavveining mellom aksjeeierens interesse i å tre ut av selskapet og selskapets interesse i å slippe et utløsningskrav. Særlig etter siste alternativer det åpnet for en helhetsvurdering hvor hensynene som taler for innløsning må være sterkere enn dem som taler mot.⁷⁸

5.2 Hva kan føre til «vesentlig skade for selskapets virksomhet»?

Ordlyden «vesentlig skade for selskapets virksomhet» forstås naturlig som at innløsningen vil ha overveiende og stor negativ virkning for selskapet. Kjernen vil her være at det gjøres innhugg i selskapets egenkapital som i stor grad vanskeliggjør videre drift av selskapet.⁷⁹ Ordlyden ved «vesentlig» forstås naturlig som at det er høy terskel for å avvise krav om innløsning hvor øvrige vilkår er oppfylt.

I situasjon med to aksjonærer som eier 50 prosent hver, vil selskapets kapital bli redusert med 50 prosent. Slik reduksjon i selskapets kapital vil typisk være tyngende for selskapet å gjennomføre. Dermed innebærer denne begrensningen en sentral skranke i muligheten til å ivareta aksjonær i konflikt, selv om det etter det tidligere gjennomgåtte typisk kan være aktuelt å innløse aksjene til en aksjonær i et 50/50-selskap.

⁷⁸ NOU 1996: 3 Ny aksjelovgivning, s. 122 om tilsvarende ordlyd i aksjeloven § 4-17, som det vises til i forarbeidene til aksjeloven § 4-24.

⁷⁹ Ot.prp. nr. 23 (1996-97) Om lov om aksjeselskaper (aksjeloven) og lov om allmennaksjeselskaper (allmennaksjeloven) s. 108.

Hva som er «vesentlig skade for selskapets virksomhet» vil avhenge av hvilken type virksomhet som drives og hvor avhengig selskapet er av sin frie egenkapital. Det vil for eksempel være forskjell mellom selskapene som hovedsakelig driver med investeringer eller salg og utleie av eiendom til selskaper som driver vedvarende produksjon og har ansatte. Sistnevnte type selskap er normalt betraktelig mer avhengige av likviditet.

Eksempel på innløsning i eiendomsselskap fremgår av TOSLO-2002-4169. Kravet om innløsning var reist av en gruppe aksjonærer som representerte 40 prosent av aksjene i selskapet. Kraver førte ikke fram da det ikke var tilstrekkelig «tungtveiende grunner» ettersom at aksjonærene ikke var aktive i driften. Det foretas likevel en nærmere vurdering av aksjeloven § 4-24 (2), og tingretten viser til at bestemmelsen skal ta hensyn til selskapets behov for å sikre sin likviditet og soliditet. Selskapets frie egenkapital var ikke tilstrekkelig til å dekke innløsningssummen, men etter beretning fra revisor blir det lagt til grunn av det er mulig å selge eiendom i selskapet og at selskapets inntekter ikke ville bli vesentlig redusert som følge av salg. At selskapet ikke ville ha like stor handlefrihet som tidligere, var ifølge tingretten ikke tilstrekkelig til å avvise krav om innløsning etter aksjeloven § 4-24 (2).

I dette tilfellet var selskapets hovedaktiva en bygård og 11 seksjoner i en bygård. Utover dette drev selskapet med utleievirksomhet. Om innløsning hadde ført frem, legges av tingretten til grunn at det er seksjonene i bygården som selges. Disse seksjonene er en vesentlig del av selskapets verdier og potensiale for verdiskapning. Følgelig legger tingretten til grunn en høy terskel for at innløsning skal være avskåret på grunn av at innløsning fører til «vesentlig skade for selskapets virksomhet».

Om slik situasjon gjaldt 50/50-selskap, er det nærliggende at løsningen ville bli den samme da det i dommen da aksjonærer representerte 40 prosent av aksjene. Dette selv om det fremstår klart at innløsning får betydning for selskapets virksomhet ved utleie. Samtidig kan det fremstå naturlig at aksjonæren bør få adgang til sin andel av selskapets kapital hvor de øvrige vilkårene er oppfylt. Slikt eiendomsselskap kan drive videre som før, selv om det vil innebære reduksjon i selskapets grunnlag for inntekt.

I LA-2014-88605, som gjaldt innløsning av halvparten av aksjene i en tannklinikk, var heller ikke kravet om innløsning avskåret på grunn av begrensningen i aksjeloven § 4-24 (2).

Innløsningssummen settes i avgjørelsen til halvparten av selskapets verdi, men

lagmannsretten legger til grunn at driften ikke trues av dette og at selskapet ikke har stort likviditetsbehov.

Etter dette kan det legges til grunn at det nok skal mye til for å avskjære krav om innløsning. I begge avgjørelser er det tale om innløsning av større aksjeposter. Samtidig kan det tenkes at resultatene ville vært annerledes om det var selskap som var avhengig av større likviditet. Det vil det nødvendigvis bli en konkret vurdering av det enkelte selskap og forholdene ved det, men etter det gjennomgåtte synes det å kreves stor skade på selskapets virksomhet for at krav skal være avskåret.

5.3 Hva kan «for øvrig virke urimelig» overfor et 50/50-selskap?

I aksjeloven § 4-24 (2) er det også åpnet for å vektlegge om det vil «for øvrig virke urimelig overfor selskapet». Ordlyden forstås naturlig som en bredere forholdsmessighetsvurdering av virkningen for selskapet og dets virksomhet. Altså kan også øvrige forhold enn vesentlige innhugg i selskapets kapital være av avgjørende betydning for om krav om innløsning etter aksjeloven § 4-24 kan føre frem.

Av forarbeidene følger det at urimelighetsvilkåret åpner for en bredere interesseavveining mellom aksjeeierens interesse i å tre ut av selskapet og selskapets interesse i å slippe et utløsningskrav.⁸⁰ I forarbeidene er det også klargjort at vurderingen nødvendigvis må bli konkret, men at relevante momenter vil være bakgrunnen for kravet, partenes handlemåte, selskapets stilling og muligheter til å videreføre sin virksomhet eller vesentlige deler av denne.⁸¹ Relevant er også i hvilken utstrekning det har oppstått varige konflikter blant aksjonærene som i lengden vil være til skade for selskapet dersom krav om uttreden ikke gis medhold.⁸²

Det skal nevnes at dette typisk vil bli en lignende vurdering som etter aksjeloven § 4-24 (1) nr. 3 og «tungtveiende grunner» i aksjeloven § 4-24 (1), selv om aksjeloven § 4-24 (2) særlig tar sikte på å ivareta selskapets interesser. At avgrensningen i ved «for øvrig virke urimelig overfor selskapet» er noe mindre avgjørende kan støttes av at tingretten og lagmannsretten i

⁸⁰ NOU 1996: 3 Ny aksjelovgivning s. 125.

⁸¹ NOU 1996: 3 Ny aksjelovgivning s. 76

⁸² NOU 1996: 3 Ny aksjelovgivning s. 76.

relevante avgjørelser nøyer seg med å konstatere at innløsning ikke vil «virke urimelig overfor selskapet».

Uavhengig er alternativet «for øvrig virke urimelig overfor selskapet» egnet til å ivareta selskapets interesse om det skulle være nødvendig. Moment som kan være særlig relevante for 50/50-selskap, er muligheten for å føre virksomheten videre og hvilke virkninger innløsning vil få for øvrige interesser i selskapet.

Mulighetene for videre drift trekkes frem i RG-1980-763 om oppløsning av familieselskap med to sterke grupperinger mot hverandre. Lagmannsretten trekker frem at selskapets økonomi var solid, slik at det vil la seg gjøre å etablere et nytt selskap der alle de gamle arbeidsplassene blir sikret. Det blir også trukket frem at ene aksjonæren i forbindelse med oppløsningen vil prøve å overta bedriften og på den måten sikre arbeidsplassene, som er av stor betydning både for lokalsamfunnet og for fiskerinæringen.

At innløsning kan få bredere virkninger, eksempelvis for selskapets ansatte kan være et relevant moment. I selskapet som kreves oppløst i RG-1980-763 var det 150 ansatte, og etter en nærmere gjennomgang av hvordan oppløsning kan gjennomføres, uttaler lagmannsretten at det ikke er grunnlag for å anta at arbeidsplassene kommer i større fare ved at selskapet oppløses enn ved at oppløsning blir nektet. Dette må antas å kunne gjelde for ved innløsning og. Selv om reduksjon av selskapets likviditet og kapital kan føre til reduksjon av arbeidsplasser, fører typisk motsetningsforhold mellom to likeverdige aksjonærer til at selskapet ikke styres på den mest økonomisk hensiktsmessige måte, slik at avskjæring av innløsningskrav uansett kan få negativ virkning for de ansatte i selskapet.

I forarbeidene er begrunnelsen for slik vid skjønnsmargin ved «for øvrig virke urimelig overfor selskapet» at uttreden, økonomisk sett, innebærer at den som trer ut får tilgang på sin andel av selskapskapitalen. Videre beskriver forarbeidene at dette kan føre til en stor belastning for selskapet, som igjen rammer de gjenværende aksjonærene, selskapskreditorene og andre interesser knyttet til selskapet.⁸³ Slike interesser kan særlig gjøre seg gjeldende i selskap med to aksjonærer som eier 50 prosent hver av aksjene, da halvering av kapitalen kan få videre betydning for interesser knyttet til selskapet. Det er likevel stor variasjon i forhold

⁸³ NOU 1996: 3 Ny aksjelovgivning s. 76.

som kan føre til at det vil «for øvrig virke urimelig for selskapet» og det må nødvendigvis foretas en konkret vurdering.

6 Avsluttende betraktninger om adgangen til å kreve innløsning i 50/50-selskap

Aksjonær i 50/50-selskap som fremmer krav om innløsning må kunne påvise en reell og varig konflikt om driften av selskapet som gjør fortsatt samarbeid tilnærmet umulig. Også hvor det kan påvises behov for uttreden, kan kravet være avskåret om en halvering av selskapets kapital gjør at virksomheten blir skadelidende eller det for øvrig er urimelig for selskapet å innløse aksjonæren.

Det kan fremmes flere innvendinger mot aksjeloven § 4-24 og utformingen av innløsningsadgangen. Utover den høye terskelen i aksjeloven § 4-24, kan det nevnes at vilkårene svært skjønnsmessig utformet, slik at det er utfordrende for aksjonæren å forutberegne sin rettsstilling. Særlig gjelder dette om motsetningsforholdet er av mer personlig eller privat karakter. Et resultat av dette er at selv om kravet er av vesentlig økonomisk betydning for aksjonæren, kan prosessrisikoen medføre at vedkommende velger å ikke reise krav om innløsning. Dette kan på ene siden virke preventivt ved at aksjonærene heller finner en minnelig løsning på motsetningsforholdet. Samtidig kan det også medføre at aksjonærene er låst i et handlingslammet aksjeselskap uten mulighet til å realisere aksjenes underliggende verdi.

En løsning kunne være en mer allmenn adgang til innløsning, slik lovreguleringen er for ansvarlige selskaper.⁸⁴ Dette trekkes frem av Aarbakke ved vurdering av mulighetene for innløsning og oppløsning etter aksjeloven 1976, hvor han viser til at det ikke er bare heldig å ha én alminnelig lov for aksjeselskaper.⁸⁵ Han trekker frem at om man hadde en egen lov for slike selskaper med få aksjonærer, kunne reglene om mislighold for slike selskaper legges mer opp mot de regler som gjelder for ansvarlige selskaper.⁸⁶ Ved ny aksjelovgivning i 1997, ble det besluttet å skille lovgivningen mellom allmennaksjeselskaper og aksjeselskaper. Det er likevel fremdeles betydelig forskjell på adgangen til å kreve innløsning etter aksjeloven § 4-24 og reguleringen av uttreden i selskapsloven § 2-32. Av selskapsloven § 2-32 (1) følger at deltaker kan si opp sitt deltakerforhold og kreve seg utløst med 6 måneders skriftlig varsel.

⁸⁴ Lov 21. juni 1985 nr. 83 om ansvarlige selskaper og kommandittselskaper (Selskapsloven).

⁸⁵ Aarbakke (1988) s. 605.

⁸⁶ Aarbakke (1988) s. 605.

I forarbeidene til aksjeloven er det imidlertid trukket frem at «Av hensyn til selskapet og den virksomhet dette driver vil det neppe kunne innføres noen alminnelig oppsigelsesadgang for deltakerne.»⁸⁷ Lovutvalget viser til at den som engasjerer seg i et aksjeselskap, må ta i betraktning at den normale måten å tre ut av selskapet, vil være å avhende aksjene sine. Dette i motsetning til ansvarlige selskaper, hvor selskapsandelen bare kan avhendes ved samtykke fra samtlige eiere, jf. selskapsloven § 2-28.

Samtidig legger ikke lovutvalget skjul på at det kan være sentrale likhetstrekk mellom ansvarlige selskaper og aksjeselskaper med mindre eierkrets. Dette ved det nære samarbeidsforholdet som ofte vil være mellom deltakerne i ansvarlige selskapet og ved at mindre aksjeselskaper ofte er en ramme for samarbeid.⁸⁸

Til tross for likhet mellom aksjeselskaper med mindre eierkrets og ansvarlige selskaper, er det en vesentlig forskjell ved at eierne i ansvarlig selskap har personlig og ubegrenset gjeldsansvar for selskapets samlede forpliktelser.⁸⁹ På denne bakgrunn er det ikke i ansvarlige selskaper samme behov for å ivareta selskapets kapital og likviditet som det er for aksjeselskaper. Som det fremgår av det gjennomgåtte er hensynet til kapital og kreditorer en vesentlig del av begrunnelsen for at det settes høy terskel for innløsning i aksjeselskaper. Ved en ubegrenset adgang til å kreve innløsning i aksjeselskaper, ville det kunne virke ødeleggende for selskapets virksomhet å redusere egenkapitalen og likviditeten ved jevnlig uttreden ved innløsning.

Samtidig kunne det vært mulig å lovfeste en videre adgang til innløsning, med samme begrensning av hensyn til selskapets kapital og likviditet som bestemmelsen i dag er gitt i aksjeloven § 4-24 (2). En slik løsning ville være rimelig i aksjeselskapene med mindre eierkrets, og særlig 50/50-selskaper.

Aksjeloven er imidlertid ikke strengt avgrenset til denne typen mindre selskaper, men omfatter også mellomstore og større aksjeselskaper som ikke er børsnoterte. Det kunne dermed føre for vidt å gi aksjeeier en mer ubetinget adgang til å kreve innløsning. Utover virkning for selskapets kapital, kunne en slik løsning gå på bekostning av effektiv drift av

⁸⁷ NOU 1996: 3 Ny aksjelovgivning s. 73.

⁸⁸ NOU 1996: 3 Ny aksjelovgivning s. 75.

⁸⁹ Selskapsloven § 1-1.

selskapet og likhetsgrunnsetningen. Det er hovedsakelig i selskaper med en begrenset eierkrets det ville være aktuelt å ha en videre adgang til innløsning av aksjene.

Aksjeloven skal videre regulere mange typer aksjeselskap, noe som også er bakgrunnen for at både vilkår for innløsning og begrensningene er særs generelt utformet. Det er en utfordring å utforme lovgivning som er passende for de mange ulike virksomheter er organisert som aksjeselskap, fra rene investeringselskaper til selskaper som driver aktiv produksjon eller tilbyr ulike tjenester. Til sist skal det nevnes at det varierer hvor nært partene samarbeider og hvilken type motsetningsforhold som kan oppstå mellom aksjonærene.

Den ideelle løsning er derfor at aksjonærene selv utarbeider avtale om hvordan motsetningsforhold mellom to aksjonærer som eier 50 prosent hver av selskapet skal løses på en akseptabel måte. På den måten kan ulempene som følger av konflikt reduseres ved at aksjonærene har en forhåndsavtalt og i utgangspunktet rettferdig løsning for aksjonærene og selskapet. Dette passer også godt med forutsetningen at aksjeselskap opprettes innenfor rammen av den private autonomi der utgangspunktet er avtale- og handlefrihet.⁹⁰

Lovgivningen i aksjeloven fungerer i langt på vei som en bakgrunnsrett til aksjonæravtaler, noe som følger naturlig av variasjonen av aksjeselskaper som skal omfattes av loven.⁹¹

Hvordan det er ideelt å regulere innløsning og uttreden vil naturligvis avhenge av selskapets kapital og virksomhet, samt aksjonærenes forutsetninger ved oppstart av selskapet. Det kan innvendes at personene som skal starte aksjeselskap sammen ikke nødvendigvis har forutsetninger til å avklare hvilke motsetninger som kan oppstå eller hvilken regulering som passer best for aktuelle selskap. Det må likevel legges til grunn at aksjonærene har bedre forutsetninger for å vurdere disse spørsmålene konkret enn hva lovgiver har ved utforming av lovgivning som skal omfatte alle aksjeselskaper som ikke er børsnoterte.

⁹⁰ Truyen (2005) s. 72.

⁹¹ Woxholth (2017) s. 38-39.

Kilder

Norske lover og lovforarbeider

Lov 6. juni 1976 nr. 59 om aksjeselskaper (aksjeloven).

Lov 21. juni 1985 nr. 83 om ansvarlige selskaper og kommandittselskaper (Selskapsloven).

Lov 13. juni 1997 nr. 44 om aksjeselskaper (aksjeloven).

Ot.prp. nr.19 (1974–1975) Om lov om aksjeselskaper.

NOU 1992: 29 Lov om aksjeselskaper.

NOU 1996: 3 Ny aksjelovgivning.

Ot.prp. nr.23 (1996–1997) Om lov om aksjeselskaper (aksjeloven) og lov om allmennaksjeselskaper (allmennaksjeloven).

NOU 2016: 22 Aksjelovgivning for økt verdiskaping.

Norske rettsavgjørelser

Høyesterett

Rt-1952-967 (Salongmøbler)

Rt-1960-1345 (Rocstock)

Rt-1999-330 (Creditreform)

Rt-2000-931(Inco)

HR-2016-1439-A (Bergshaven)

HR-2018-570-A

Underinstanser

RG-1980-763

TOSLO-2002-4169

RG-2004-1346 (Bryn Kafé)

RG-2007-1153 (Riviera)

TOSLO-2010-77775

LA-2014-88605

LF-2018-87963

LF-2019-30728

Litteratur

Aarbakke, Magnus, «Mislighold i aksjeselskap», i *Lov, dom og bok. Festskrift til Sjur Brækhus 19. juni 1988*, Thor Falkanger (red.) Universitetsforlaget 1988 s. 603-613.

Aarbakke, Magnus, Asle Aarbakke, Gudmund Knudsen, Tone Ofstad og Jan Skår, *Aksjeloven og allmennaksjeloven: Lovkommentar*, 4. utg., Universitetsforlaget 2017.

Andenæs, Mads Henry, Ole Andenæs, Stig Berge og Margrethe Buskerud Christoffersen, *Aksjeselskaper og allmennaksjeselskaper*, Calax AS 2016.

Andenæs, Mads Henry, *Rettskildelære*, 2. utg., 07 Gruppen AS 2009.

Bråthen, Tore, «Innløsning og utelukkelse av aksjonær» *Nordisk Tidsskrift for Selskabsret* 1999-4, s. 86-107.

Høivik, Knut, «Samarbeidsproblemer som grunnlag for en aksjeeiers krav om oppløsning av selskapet» *Lov og Rett 2006*, s. 131-155.

Jakobsen, Lisa Charlotte, «Vinningsformålet i norsk aksjeselskapsrett» *Nordisk Tidsskrift for Selskabsret* 2018-2, s. 11-35.

Truyen, Filip, *Aksjonærenes myndighetsmisbruk - en studie av asl./asal. § 5-21 og uskrevne misbruksprinsipper*, Cappelen akademiske forlag 2005.

Woxholth, Geir, «Oppløsning av aksjeselskap i medhold av alminnelige rettsgrunnsetninger. Rt-2000-931» *Nytt i privatretten* 2000-4, s. 6-7.

Woxholth, Geir, *Selskapsrett*, 6. utg., Gyldendal Juridisk 2018.

Woxholth, Jannik, *Aksjonæravtaler*, 3. utg., Gyldendal juridisk 2017.